

Dindarlık ile Nevrotiklik ve Nevrotik Eğilimler Arasındaki İlişkiye Dair Yapılmış Araştırmalar Üzerine Bir Alanyazın İncelemesi

Mustafa ÇALIŞKAN | 0009 0005 5000 5568

Dr. Öğrencisi | Sorumlu Yazar | mustafacaliskan86@hotmail.com

Bursa Uludağ Üniversitesi | 03tg3eb07

Din Psikolojisi | Bursa, Türkiye

İbrahim GÜRSES | 0000-0002-1424-4626

Prof. Dr. | Yazar | igurses@uludag.edu.tr

Bursa Uludağ Üniversitesi | 03tg3eb07

Din Psikolojisi | Bursa, Türkiye

Öz

Dindarlık, inanılan dinin ilkeleri doğrultusunda yaşamayı ifade eden ve inanç, bilgi, tecrübe, ibadet, etki gibi boyutları olan bir olgudur. Nevrotiklik ise güvensizlik, korku, kaygı, huzursuzluk, nefret, mutsuzluk gibi belirtilerle ortaya çıkan ruhsal bir bozukluktur. Kaygı, düşük özsaygı, mutsuzluk, özerklik yoksunluğu (bağımlılık), hastalık kuruntusu (hastalık hastalığı), takıntı ve suçluluk duygusu nevrotik eğilimleri içermektedir. Dindarlık ile nevrotiklik arasındaki ilişkiyi ortaya koyan birbiriyle zıt iki görüş vardır. Bunlardan ilki, dindarlık ile nevrotiklik arasında pozitif bir ilişkinin olduğunu vurgulayan görüştür. Diğer görüş ise dindarlık ile nevrotiklik arasında negatif bir ilişkinin olduğunu ileri sürmektedir. Bu araştırma, dindarlık ile nevrotiklik ve nevrotik eğilimlerden kaygı, düşük özsaygı, mutsuzluk, özerklik yoksunluğu, hastalık kuruntusu, takıntı ve suçluluk arasındaki ilişki ile ilgili yapılmış araştırmaları incelemeyi amaçlanmaktadır. Bu çerçevede betimsel alanyazın tarama yöntemi kullanılmıştır. Araştırmaların analizinde ise betimsel ve içerik analizi kullanılmıştır. Verilerin elde edilmesinde kütüphanelerden ve isam.org.tr, tez.yok.gov.tr, scholar.google.com, ulakbim.gov.tr veri tabanlarından yararlanılmıştır. Ulaşılan yayınların başlıklarında, özetlerinde, anahtar kelimelerinde ve metin içeriğinde din, dindarlık, nevrotiklik, nevrotik eğilimler, kaygı, düşük özsaygı, mutsuzluk, suçluluk, takıntı, hastalık kuruntusu kavramları incelenmiştir. Bu incelemede sadece dindarlık ile nevrotiklik ve nevrotik eğilimler ilişkisi ile ilgili yapılan araştırmalar çalışmamıza dâhil edilmiştir. Dindarlık ile nevrotiklik arasındaki ilişkiye dair 4(%36,36) kitap, 3(%27,27) yüksek lisans tezi, 2(%18,18) makale, 1(%09,09) kitap bölümü ve 1(%09,09) bildiri olmak üzere toplam 11 çalışmaya ulaşılmıştır. Dindarlık ile nevrotik eğilimler ilişkisini inceleyen 1(%01,96) bildiri, 23(%45,09) makale, 24(%47,05) yüksek lisans tez ve 3(%05,88) doktora tezi olmak üzere toplam 51 araştırmaya ulaşılmıştır. Bu 51 araştırma, 12(%23,52) dindarlık ve özsaygı-düşük özsaygı, 12(%23,52) dindarlık ve mutluluk-mutsuzluk, 14(%27,45) dindarlık ve kaygı, 3(%5,88) dindarlık ve özerklik yoksunluğu, 4(%07,84) dindarlık ve suçluluk, 6(%11,76) dindarlık ve takıntı ilişkisini inceleyen çalışmalardan oluşmaktadır. En çok araştırma dindarlık ile kaygı (14=%27,45), en az araştırma ise dindarlık ile özerklik yoksunluğu (3=%05,88) ilişkisiyle ilgili yapılmıştır. Dindarlık ile hastalık kuruntusu arasında yapılan herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Araştırmamızla ilgili ulaşılan bulgular, dindarlık ve dindarlığın farklı boyutları ile nevrotiklik ve nevrotik eğilimler ilişkisini "pozitif", "negatif" ya da "ilişki yok" bulgu sonuçlarına göre sınıflandırılmıştır. Araştırmaların sonuçları analiz edilerek şu veriler elde edilmiştir: Dindarlık ile nevrotiklik, kaygı, düşük özsaygı, bağımlı kişilik, takıntı arasında birbirinden farklı sonuçlara ulaşıldığı ve aralarında tek yönlü bir ilişkinin olmadığı tespit edilmiştir. Dindarlık ile mutluluk ve suçluluk arasında pozitif ilişkinin olduğu görülmektedir. Dindarlık arttıkça mutluluk ve suçluluk da artmaktadır. Bu alanda az çalışma yapılmış olmasından ve birbiriyle çelişen sonuçların elde edilmesinden dolayı dindarlık ile nevrotiklik arasındaki ilişki ile ilgili genel bir yargıda bulunmak çok zordur. Dindarlık ile nevrotiklik ve nevrotik eğilimler ilişkisiyle ilgili daha genel ve sağlıklı bir değerlendirmede bulunabilmek için farklı yöntem ve tekniklerle yapılacak çalışmalara ihtiyaç vardır.

Anahtar Kelimeler

Din Psikolojisi, Din, Dindarlık, Nevrotiklik, Nevrotik Eğilimler

Atf Bilgisi

Çalışkan, Mustafa-Gürses, İbrahim. "Dindarlık ile Nevrotiklik ve Nevrotik Eğilimler Arasındaki İlişkiye Dair Yapılmış Araştırmalar Üzerine Bir Alanyazın İncelemesi". *Rize İlahiyat Dergisi* 26 (Nisan 2024), 29-46.

<https://doi.org/10.32950/rid.1338453>

Yayın Bilgileri

Türü	Araştırma Makalesi		
Süreç Bilgileri	Geliş Tarihi: 06.08.2023	Kabul Tarihi: 19.02.2024	Yayın Tarihi: 20.04.2024
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme		
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.		
Yazar Katkı Düzeyleri	Sorumlu yazar (MÇ) %50, yazar (İG) %50.		
Benzerlik Taraması	Yapıldı - iThenticate		
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.		
Etik Bildirim	ilahiyatdergi@erdogan.edu.tr		
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.		
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.		

Dizinlenme Bilgisi

A Literature Review on Research on the Relationship Between Religiosity and Neuroticism and Neurotic Tendencies

Mustafa ÇALIŞKAN | 0009 0005 5000 5568

Ph.D Student | Corresponding Author | mustafacaliskan86@hotmail.com
Bursa Uludağ University | 03tg3eb07
Psychology of Religion | Bursa, Türkiye

İbrahim GÜRSES | 0000-0002-1424-4626

Prof. Dr. | Author | igurses@uludag.edu.tr
Bursa Uludağ University | 03tg3eb07
Psychology of Religion | Bursa, Türkiye

Abstract

Religiosity is a phenomenon that expresses living in accordance with the principles of the religion believed in and has dimensions such as belief, knowledge, experience, worship and influence. Neuroticism is a mental disorder that manifests itself with symptoms such as insecurity, fear, anxiety, restlessness, hatred and unhappiness. Neurotic tendencies include anxiety, low self-esteem, unhappiness, lack of autonomy (dependency), hypochondria, obsession, and guilt. There are two opposing views on the relationship between religiosity and neuroticism. The first of these is the view that emphasizes that there is a positive relationship between religiosity and neuroticism. The other view suggests that there is a negative relationship between religiosity and neuroticism. This research aims to examine the research on the relationship between religiosity and neuroticism and neurotic tendencies such as anxiety, low self-esteem, unhappiness, lack of autonomy, morbidity, obsession and guilt. In this context, descriptive literature review method was used. Descriptive and content analysis were used in the analysis of the research. Libraries and databases isam.org.tr, tez.yok.gov.tr, scholar.google.com, ulakbim.gov.tr were used to obtain the data. The concepts of religion, religiosity, neuroticism, neurotic tendencies, anxiety, low self-esteem, unhappiness, guilt, obsession, and delusion were examined in the titles, abstracts, keywords, and text content of the accessed publications. In this review, only studies on the relationship between religiosity and neuroticism and neurotic tendencies were included in our study. A total of 11 studies on the relationship between religiosity and neuroticism were found, including 4(36,36) books, 3(27,27) master's theses, 2(18,18) articles, 1(9,9) book chapter, and 1(9,9) declaration. A total of 51 studies, including 1(1,96) declaration, 23(45,09) articles, 24(47,05) master's theses and 3(5,88) doctoral theses, examined the relationship between religiosity and neurotic tendencies. These 51 studies included 12(23,52) religiosity and self-esteem-low self-esteem, 12(23,52) religiosity and happiness-unhappiness, 14(27,45) religiosity and anxiety, 3(5,88) religiosity and lack of autonomy, 4(7,84) studies examining the relationship between religiosity and guilt, and 6(11,76) studies examining the relationship between religiosity and obsession. The most research has been done on the relationship between religiosity and anxiety (14=27,45), and the least research has been done on the relationship between religiosity and lack of autonomy (3=5,88). No studies have been found between religiosity and morbidity. The findings of our research were classified according to the findings of "positive", "negative" or "no relationship" regarding the relationship between religiosity and different dimensions of religiosity and neuroticism and neurotic tendencies. By analyzing the results of the research, the following data were obtained: It was determined that different results were obtained between religiosity and neuroticism, anxiety, low self-esteem, dependent personality, and obsession, and that there was no one-way relationship between them. There appears to be a positive relationship between religiosity and happiness and guilt. As religiosity increases, happiness and guilt also increase. It is very difficult to make a general judgment about the relationship between religiosity and neuroticism because few studies have been done in this field and conflicting results have been obtained. In order to make a more general and healthy assessment of the relationship between religiosity and neuroticism and neurotic tendencies, studies using different methods and techniques are needed.

Keywords

Psychology of Religion, Religion, Religiosity, Neuroticism, Neurotic Trends

Citation

Çalışkan, Mustafa-Gürses, İbrahim. "A Literature Review on Research on the Relationship Between Religiosity and Neuroticism and Neurotic Tendencies". *Rize Theology Journal* 26 (April 2024), 29-46.

<https://doi.org/10.32950/rid.1338453>

Publication Information

Type	Research Article		
Process Information	Date of Submission: 06.08.2023	Date of Acceptance: 19.02.2024	Date of Publication: 20.04.2024
Peer-Review	Double anonymized - Two External		
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.		
Auth. Contribution Rates	Corresponding author (MÇ) %50, author (iG) %50.		
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.		
Complaints	ilahiyyatdergi@erdogan.edu.tr		
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.		
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.		

Abstracting and Indexes

Giriş

Nevroz ile din arasındaki ilişkiyi açıklayan birbirine iki zıt görüş mevcuttur. Birincisi, dinin, ruh sağlığını olumsuz etkilediğini ve dinin bir nevroz olduğunu savunan görüştür (Freud, 1971, 226). İkincisi ise dini yaşantı ne kadar az ise nevrozun artma ihtimalinin o kadar fazla olduğunu ve bireylerin sağlıklı oluşunun bireyin dindarlığının kalitesi ile açıklanabileceğini savunan görüştür. Bu görüş dinin, bireyi sıkıntılardan ve hastalıklardan koruduğunu vurgulamaktadır (Jung, 1933, 250-264). Bu bağlamda dindarlık ile ruh sağlığı ilişkisine dair birçok araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalarda, dindarlık ile ruh sağlığı arasındaki ilişkinin pozitif veya negatif olduğu ya da ilişkinin olmadığı gibi farklı bulgular tespit edilmiştir (Koenig - Larson, 2001, 69-72; Gencer, 2022, 28-45). Araştırmalarda her ne kadar birbirinden farklı sonuçlar elde edilse de dindarlık ile ruh sağlığı arasındaki ilişkinin genelde pozitif olduğu görülmektedir (Yapıcı, 2013, 46-57). Ayrıca hastalık ile başa çıkmak için bireylerin dine yönelikleri, dinden yardım aldıkları, dua ve ibadete daha sık zaman ayırdıkları yapılan araştırmalarda görülmektedir (Gencer - Cengil, 2021, 162). Dolayısıyla din olmaksızın sağlıklı bir kişiliğin gelişmesi ve ruh sağlığının korunması pek mümkün görünmemektedir (Çetin, 2019, 39).

Ülkemizde ve yurtdışında dindarlık ile ruh sağlığı ilişkisiyle ilgili araştırmalar yapıldığı gibi ruh sağlığının ve kişiliğin olumsuz göstergelerinden olan nevroz ile dindarlık (Pfeifer- Waelty, 1999; Taylor-MacDonald, 1999; Francis- Jackson, 2003; Abdel-Khalek, 2010; Gürses, 2017) arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar da yapılmıştır. Bu çalışmalarda dindarlık ile nevroz arasında pozitif veya negatif ilişkinin olduğunu ya da ilişkinin olmadığını belirten araştırmaların olduğu saptanmıştır. Bu sonuçlar, nevroz ile dindarlık arasındaki ilişkiye dair çatışan iki görüş ortaya çıkarmıştır. Birincisi dindarlık ile nevroz arasında pozitif ilişkinin olduğunu savunan görüş, diğeri ise negatif ilişki olduğuna savunan görüştür (Francis- Jackson, 2003, 89).

Aynı zamanda nevroz eğilimlerinden olan kaygı, düşük özsaygı, mutsuzluk, özerklik yoksunluğu (bağımlılık), hastalık kuruntusu (hastalık hastalığı), takıntı ve suçluluk ile dindarlık ilişkisini araştıran çalışmalar da yapılmıştır. Dindarlık ile kaygı (Argyle-Beit Hallahmi, 1975; Francis- Jackson, 2003; Öztürk, 2007; Zohra- Irshad, 2012; Shiah vd., 2015), dindarlık ile özsaygı-düşük özsaygı (Gartner, 1996; Francis- Jackson, 2003; Kimter, 2008), dindarlık ile mutluluk-mutsuzluk (Alan Lewis vd., 1997; Francis- Jackson, 2003; Sahraian vd., 2013; Sevindik, 2015; Sander, 2017), dindarlık ile özgüven-özerklik yoksunluğu (Francis- Jackson, 2003; Peter Hills vd., 2004; Hoffmann, 2013; Yüksel, 2019), dindarlık ile hastalık kuruntusu (Francis- Jackson, 2003; Peter Hills vd., 2004, 67), dindarlık ile takıntı (Francis- Jackson, 2003; Peter Hills vd., 2004; Salsman - Carlson, 2005; Uyaver, 2010), dindarlık ile suçluluk (Demaria - Kassinove, 1988; Francis- Jackson, 2003; Çetin, 2018) arasındaki ilişkisi araştırılmış ve bu araştırmalarda birbirinden farklı sonuçlara ulaşılmıştır.

Bu anlamda çalışmanın problemi dindarlık ile nevroz ve nevroz eğilimleri arasındaki ilişki üzerine ülkemizde yapılmış araştırmaları incelemek ve bu alanda oluşmuş literatüre dayanarak dindarlık ile nevroz ve nevroz eğilimleri arasındaki ilişki yönü ve sıklığı ile ilgili bütünsel bir durum ortaya koymaya çalışmaktır. Bu bağlamda araştırmada ülkemizde yapılan dindarlık ile nevroz ve nevroz eğilimleri arasındaki ilişkiyi ölçen çalışmalar var mıdır? Şayet varsa ilişkilerin yönü ve yoğunluğu nedir?, Dindarlığın nevrozluğun ve nevroz eğilimlerinin ortaya çıkmasında etkisi var mıdır?, Dindarlık, nevrozluğundan ve nevroz eğilimlerinden bireyi korumakta mıdır? sorularına cevap aranmıştır.

Bu sorular neticesinde çalışmamızın amacı bu alanda ülkemizde yapılmış araştırmaları incelemek, kaç tane çalışma yapıldığını tespit etmek ve bu araştırmalar dindarlık ile nevroz ve nevroz eğilimleri arasındaki ilişkiyi “pozitif”, “negatif” ve “ilişki yok” yönlerinden hangilerini bulguladıklarını ortaya çıkarmaktır. Bu çalışma ülkemizde dindarlık ile nevroz ve nevroz eğilimlerinden olan kaygı, düşük özsaygı, mutsuzluk, özerklik yoksunluğu, hastalık kuruntusu, takıntı ve suçluluk arasındaki ilişki ve yönünü araştıran çalışmaların betimsel alanyazın tarama yöntemi ile incelenmesinden ibarettir. Dindarlık ile nevroz ve nevroz eğilimlerinin ilişkisi ile ilgili yapılan analizden sonra dindarlık ile nevroz eğilimlerinin ilişki yönü ve sıklığı, dindarlığın nevrozluğuna ve nevroz eğilimlere neden olup olmadığı, dindarlığın bireyi nevroz bozukluklarından koruyup korumadığı hakkında bilgi sahibi olmak amaçlanmıştır. Ülkemizde dindarlık ile nevroz ve nevroz eğilimlerinin ilişkisine dair yapılan araştırmaların incelendiği bu çalışmanın, bu iki değişken arasındaki ilişki sonuçlarının bir bütün olarak görülmesi ve din psikolojisi literatürüne katkı sağlaması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

1. Dindarlık

Kişi, içinde doğup büyüdüğü toplumdan, ailesinden din hakkında bilgiler öğrenmektedir. Çevresinde ibadetlerini yapan bireyler görmekte, kendisi de zaman zaman ibadete katılabilmekte, sözlü ve yazılı ifadelerinde dini terimler kullanabilmektedir. Bu

süreçte bireysel anlamda “dindarlık” kendiliğinden belirmekte ve şekillenmektedir (Hökelekli, 2017, 43). Dindarlık, kişilere, toplumlara ve inanılan dinin buyruklarına göre değişik manalar ifade edebilir. Örneğin Hristiyan dinine bağlı bir dindarın din algısı ile Müslüman birinin din algısı birbirinden farklıdır. Hatta iki Müslümanın dindarlık anlayışları da birbirinden farklı olabilir. Yani aynı din mensubu oldukları halde bireylerin yaşam ve davranışlarında da birbirinden farklı uygulamalar görülebilir (Uysal, 2006, 74).

Vergote’a (1999, 88) göre dindarlık, Tanrı’yı yaratıcı olarak görmek ve güzelliklerin, iyiliklerin kaynağının Tanrı’nın olduğuna inanmaktır. Turan (2017, 110) dindarlığı, benimsenen dini inancın kişiselleştirilerek bu dini ilkelere samimi bağlılık olarak tanımlar. Yapıcı’ya (2013, 23) göre dindarlık, dinin bireysel hayata aktarılmasıdır. Hökelekli’ye (2017, 43) göre ise dindarlık, yaşanan dindir. Dini ilke ve kuralların yaşama somut bir şekilde aktarılmasıdır. Günay (2006, 22-23), dindarlığı, birey ve toplumun dinini yaşaması olarak kabul eder.

Dindarlığın, kişisel ve sosyal olmak üzere iki temel yönü vardır. Bu iki yön aynı zamanda taklidî ve tahkikî dindarlık ile de ilgilidir. Taklidî dindarlık, delillere dayanmadan, sorgulamadan, geleneksel paylaşım sonucunda ortaya çıkmaktadır. Sorgulayarak, araştırarak, düşünerek bilinçli bir şekilde inanılan aynı zamanda samimi olunan dindarlığa ise tahkikî dindarlık denilmektedir. Kurumsallaşmış dindarlık ile bireysel dindarlık da bu anlamda düşünülebilir. Kurumsallaşmış dindarlık dindarlığın uygulama ve organize boyutlarında kendisini ortaya koyarken bireysel dindarlık ise duygu ve tecrübeye önem verdiği için kişinin dinini kendi içinde yaşaması olarak görülmektedir. Bu tür dindarlık biçimleri sosyo-kültürel dindarlık ve bireysel dindarlık olarak da adlandırılmaktadır (Yapıcı, 2013, 25-27).

Toplum tarafından bireyler, dindar, az dindar ve dindar değil diye sınıflandırabilmektedir (Köktaş, 1997, 62). İnsanların bu şekilde sınıflandırılmasının temelinde yatan görüş dinden ziyade bireylerin mizaç, karakter, ihtiyaç ve tutumlarıyla ilgili bir mesele olmasıdır. Çünkü birey, dinini anladığı kadarıyla kendi yaşantısına yansıtılmaktadır. Bu yüzden dindarlık kişiye ve kültüre göre farklı şekilde görülebilir (Ok, 1996, 274-275). Yani kişilerin dindarlığının şekillenmesinde kişinin eğitim durumu, ekonomisi, medeni hali, yaptığı iş, dini bilgi düzeyi, yaşadığı olaylar gibi psikolojik ve çevresel nedenler etkili olabilir (Köse - Ayten, 2012, 111-112).

May (1940, 56), dindarlığı, sağlıklı ve sağlıksız (nevrotik) dindarlık olmak üzere ikiye ayırır. Sağlıklı dindarlık, Tanrı’ya samimi olarak inanmak ve dini ihlaslı bir şekilde yaşamaktır. Bu dindarlık tipinin, insanın gelişimi açısından olumlu fonksiyonlara sahip olduğunu belirtmektedir. Sağlıksız (nevrotik) dindarlık ise bireyin dini içselleştirmeden kabul etmesi ve çıkarları doğrultusunda yaşamasıdır. May, olumsuz dindarlığı kişinin gelişimini engelleyen dindarlık olarak görmektedir (Çetin, 74-82).

Allport (2004, 13) dindarlığı iç güdümlü ve dış güdümlü olmak üzere iki boyuta ayırmaktadır. İç güdümlü dindarlarda birey dini içselleştirmiştir. İç güdümlü dindar yaşamını dine göre belirlemektedir. Bu tip dindarlar, dini her türlü ideolojinin ve düşüncenin üstünde görürler ve dine samimi olarak inanırlar. İç güdümlü dindarların hayatlarının her alanında dinin izlerini görmek mümkündür. Dış güdümlü dindarlar, dindarlığı bir statü kazanma aracı olarak görmektedirler. Bu açıdan bakıldığında dış güdümlü dindarların, dini içselleştiremedikleri anlaşılmaktadır. Öyle anlaşılıyor ki dış güdümlü dindarlar kendi çıkarlarını elde etmek için dini yardımcı bir güç olarak görmektedirler (Mehmedoğlu, 2004, 41; Gürses, 2017: 30-32).

Dindarlık, çok boyutlu olarak tanımlanmış ve açıklanmaya çalışılmıştır. Ama genel olarak dindarlığın inanç, ibadet, bilgi, tecrübe ve etki olarak beş boyutlu tanımlanması kabul görmektedir (Glock, 1998, 257). İnanç boyutu, dindarların inandığı dinin inanç esaslarını kabul etmesini ifade eder (Köse - Ayten, 2017, 113). İbadet, dinin emrettiği ve yasakladığı davranışların yerine getirilmesi boyutudur (Turan, 2017, 117). Dinlerin, inananlarından inanç, ibadet, ahlak gibi dinin temel ilkelerinin bilinmesini istemesi bilgi boyutuna karşılık gelmektedir (Hökelekli, 2017, 54). Tecrübe boyutu, kişinin kutsal olanla direkt iletişim kurması neticesinde yaşadığı duyguları ifade etmektedir. Tecrübe boyutu, huşu, huzur, mutluluk, sevgi gibi duyguları içermektedir (Köse - Ayten, 2017, 114). Bilgi, inanç, ibadet ve tecrübe boyutlarının tamamı dinin etki boyutunda özetlenebilir. İnsanların sahip olması gereken bilinci ve uygulaması gereken davranışları belirleyen dini ilkelerin tamamı burada ortaya çıkmaktadır (Turan, 2017, 119).

2. Nevrotiklik ve Nevrotik Eğilimler

Nevroz, “kaygı, gerginlik ve dikkati toplamada güçlük çekme, aşırı korku belirtileri, unutkanlık, obsesif düşünceler, kompulsif hareketler, ruhsal çöküntü, yorgunluk ve uzun süren gerginliğin psikolojik kalıntıları gibi özellikleri taşıyan davranış bozuklukları” (Güney, 1998, 200) olarak tanımlanırken nevrotik ise “uyumsuz, dengesiz, sinir bozukluğuna uğramış” (Güney, 1998, 200) olarak tanımlanmaktadır. Nevrotiklik, kaygıların, endişelerin, sıkıntıların, korkuların ve çatışmaların sebep olduğu ruhsal bir bozukluktur (Horney, 2019,21). Bu bağlamda kişi etrafında gerçekleşen olayları daima hatalı yorumluyorsa, çoğu kimsenin normal karşıladığı durumlarda kaygı yaşıyorsa ve sorunlarını çözmekten kaçınıyorsa, bu kişinin davranışları nevrotik olarak nitelendirilebilir (Geçtan, 2017, 70).

Karen Horney (1991, 10), nevrozların insan ilişkilerindeki olumsuzluklardan kaynaklandığını belirtmektedir. Ona göre nevrozların ortaya çıkmasında en önemli nedenler kaygılar ve onlara karşı kurulan savunmalardır (Horney, 2019, 18). Freud (1996, 16-18), nevrozu çoklu nedenlerle açıklar. Bu nedenlerin en önemlisi ise çocuğun cinsellikle ilgili yaşantıdır. Ona göre nevroz, cinsel istek ve dürtülerin bastırılmasından kaynaklanmaktadır. Genel olarak nevrozik belirtilerin temelinde korku, kaygı ve suçluluk duygularının bulunduğu gözlenmiştir. Bu duygular denetlenemeyecek kadar güçlenirse, insana yön veren düşünceler, olması gerektiği gibi ilerleyemez. Bundan dolayı duygusal tepkilerin kontrolü zorlaşınca nevrozik belirtiler meydana gelmektedir (Geçtan, 2017, 211). Bu nevrozik eğilimler ise kaygı, düşük özsaygı, mutsuzluk, özerklik yoksunluğu (bağımlılık), hastalık kuruntusu (hastalık hastalığı), takıntı ve suçluluk duygusudur (Eysenck - Wilson, 1998, 13).

Düşük Özsaygı: Düşük benlik saygısı, bir tür özgüven eksikliğidir. Aynı zamanda kişi kendisinin diğer insanlardan daha değersiz, önemsiz ve yetersiz olduğuna inanmaktadır. Bu duygulara sahip olan kişi çok acı çekmektedir. Çünkü kişi kendisini sürekli diğer insanlarla kıyaslamaktadır. Devamında da kıskançlık, saldırganlık, öfke, ağlama, sevgisizlik gibi olumsuz duygular yaşayacak ve yaşatacaktır (Sönmez, 2015). Eğer kişi kendisini olumsuz hissederse bireyin benlik algısı da düşük olacaktır. Ancak kendini değerli ve olumlu görürse benlik algısı da buna bağlı olarak artacaktır (Ekmekçi, 2016, 55).

Mutsuzluk: İnsanın ruhsal olarak sağlıklı ve huzurlu olması için en önemli duygulardan biri de mutluluktur (Borgna, 2013). Mutsuz insanlar, dünyayı sürekli olumsuz bir yer olarak görürler. Aynı zamanda onlar bütün olaylara kötümser yaklaşarak olayların olumsuz taraflarını öne çıkarırlar. Onlar kendilerinde bulunan imkanların farkına varmayarak hayatlarındaki olumlu şeyleri göremezler (Göka - Beyazyüz, 2011, 319).

Kaygı: Kaygı, genellikle düşsel açıdan kötü bir duruma olan bir tepki olarak açıklanmaktadır. Kaygıda ciddi şekilde titreme, kalp atışı, terleme, ürperme gibi fiziksel durumlar da gözlemlenebilir (Horney, 2019, 29-30). İnsanın kaygılanmasının nedenleri çoktur. Ancak kaygıyı oluşturan üç temel sebep önemlidir. Birincisi, insanın ölüm gerçeğini yaşayan bir canlı olmasıdır. İkincisi, insanın hayatını etkileyen kararlarının olumsuz sonuçlarına katlanmak zorunda olmasıdır. Üçüncüsü de kişinin belirsizliklerle ve anlamsızlıklarla baş başa kalmasıdır (Yapıcı, 2013, 108).

Özerklik Yoksunluğu (Bağımlılık): Bağımlı ve boyun eğici davranışlar bağımlı kişiye özgü durumlardır. Bu kişiler, başkalarının görüşlerine başvurmadan karar alamazlar. Hatta önemli kararları onların yerine başkaları almaktadır. Yine bağımlı kişiler, kendi iradelerini ortaya koyarak tek başlarına herhangi bir girişimde bulunamazlar (Göka - Beyazyüz, 2011, 57). Onun sahip olduğu düşünce, inanç, davranışlar aslında çevresindekilerine aittir. Bağımlı kimliğe sahip bireylerde bağlanma duygusu yüksek düzeyde olduğundan araştırma ve sorgulama son derece zayıftır (Ayten, 2012, 106).

Suçluluk: Suçluluk, yasanın yasakladığı veya ahlaki olarak ayıplanan bir şeyin yapılması ve bireylerin kendi ahlaki değerlerinin çiğnendiği fikrinin ortaya çıkması neticesinde bireyin iç dünyasında oluşan rahatsızlık, huzursuzluk ve pişmanlık durumu olarak görülmektedir. Suçluluk, kişinin kendisini ayıplayan, suçlayan, küçümseyen, değersizleştiren bir vicdani ses olarak belirtilebilir (Kartopu vd., 2016, 1765-1766; Kartopu - Başkonuş, 2019, 189).

Takıntı: Kendiliğinden meydana gelen, kişiyi huzursuz ve rahatsız eden, tekrarlayan düşüncelerdir. Bu kişilik bozukluğuna titiz, aşırı kuralcı, temizliğe fazla önem veren ailede yetişme, çocukluk çağında katı ve cezalandırıcı şekilde verilen eğitim gibi çevresel faktörlerin etkili olduğunu söyleyebiliriz (Koç, 2002, 143). Mükemmeliyetçilik ve katı bir kişiliğe sahip olmak takıntılı kişinin genel özellikleridir. Takıntılı kişi, istediği gibi olmadığı gerekçesiyle işlerini bir türlü sonlandıramaz. Sürekli iç seslerini dinlerler ve asla kuralları esnetmezler (Göka - Beyazyüz, 2011, 58).

Hastalık kuruntusu (Hastalık Hastalığı): Hastalık hastalığı, kişinin beden belirtilerini yanlış yorumlamasına bağlı olarak, ağır bir hastalığın olduğu düşüncesine sahip olması ya da hasta olacağı endişesi taşımasıdır. Gerekli sağlık kontrolleri neticesinde hasta olmadığına dair gerekli bilgi kanıt gösterilmesine rağmen bu gerçeği yansıtmayan düşüncelerin devam etmesi ile oluşan bir bozukluktur (Hocaoğlu, 2015, 36). Hastalık kaygısı bozukluğu olan kişi, sağlıkla ilgili kaygı yüzünden korku yaşar ve sağlıkla ilgili davranışlarında olağandan çok fazla tepkiler verebilmektedir (Yorulmaz - Dirik, 2018, 445).

3. Yöntem

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmanın sorularına cevap bulabilmek amacıyla alanyazın incelemesi yöntemlerinden betimsel literatür taraması yöntemine başvurulmuştur. Betimsel alanyazın taraması, bağımsız nitel ve nicel çalışmaların incelenmesi, düzenlenmesi ve bu alandaki genel eğilimlerin belirlenmesi amacıyla yapılan tanımlayıcı sistematik araştırmalardır (Çalık - Sözbilir, 2014, 34). Dindarlık ile nevroziklik ve nevrozik eğilimler ilişkisi üzerine yapılan birbirinden bağımsız ve dağınık çalışmaları incelemek, gruplandırmak, anlamak ve sistematik bir düzenleme yapmak için en uygun yöntem olduğu görülmektedir. Çalışmamızda

girişten sonra dindarlık, nevroitiklik ve nevroitik eğilimler hakkında tanımlamalar ve açıklamalar yapılmıştır. Bulgular bölümünde ise iki başlık halinde “dindarlık ile nevroitiklik” ve “dindarlık ile nevroitik eğilimler” arasındaki ilişki ile ilgili bulgular tespit edilerek yorumlanmıştır. Son olarak ulaşılan sonuçlar verilmiştir.

3.2. Verilerin Toplanması

Çalışmanın hedefleri doğrultusunda verilerin elde edebilmek için kütüphanelerden ve isam.org.tr, tez.yok.gov.tr, scholar.google.com ve ulakbim.gov.tr veri tabanlarından yararlanılmıştır. Din, dindarlık, nevroitiklik, nevroitik eğilimler, kaygı, düşük özsaygı, mutsuzluk, suçluluk, takıntı, hastalık kuruntusu, özerklik yoksunluğu, bağımlı kişilik kavramları yayınların metin başlıklarında, özetlerinde, anahtar kelimelerinde ve metin içeriğinde taranarak incelenmiştir. Ayrıca mutsuzluk, düşük özsaygı ve özerklik yoksunluğu kavramlarının zıt kelimeleri olan mutluluk, özsaygı ve özgüven kelimeleri de dahil edilmiştir. Ulaşılan yayınlardan sadece dindarlık ile nevroitiklik ve nevroitik eğilimlerin ilişkili olduğu ülkemizde yapılan araştırmalar incelenmiştir. Bu araştırmada dindarlık ile nevroitiklik ilişkisini araştıran müstakil herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak bazı çalışmaların içerisinde bölüm ve başlık olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Bu çalışmalar, çalışmamıza dâhil edilmiştir. Bu araştırmalar 4(%36,36) kitap, 3(%27,27) yüksek lisans tezi, 2(%18,18) makale, 1(%09,09) kitap bölümü, 1(%09,09) olmak üzere toplam 11 çalışmadan oluşmaktadır. Dindarlık ile nevroitik eğilimler ilişkisini inceleyen toplam 51 araştırmaya ulaşılmıştır. Bunlar 1(%01,96) bildiri, 23(%45,09) makale, 24(%47,05) yüksek lisans tez ve 3(%05,88) doktora tezinden ibarettir. Araştırmamızda herhangi bir tarih aralığı dikkate alınmamıştır. Yapılan bazı araştırmalardan yeni çalışmalar üretildiği gözlenmiştir. Aynı araştırma olduğundan tekrar olmaması için üretilen bazı yayınlar çalışmaya dâhil edilmemiştir.

3.3. Verilerin Analizi

Araştırmanın sorularını cevaplamak için kitap, kitap bölümü, makale, yüksek lisans ve doktora tezi ve bildirimler incelenirken betimsel ve içerik analiz yöntemlerinden yararlanılmıştır. Dindarlık ve dindarlığın farklı boyutları ile nevroitiklik ve nevroitik eğilimler ilişkisine dair ulaşılan bulgular “pozitif”, “negatif” ya da “ilişki yok” olma durumlarına göre sınıflandırılmıştır. Yapılan her çalışmayı tamamen “pozitif”, “negatif” ya da “ilişki yok” diye kati olarak belirtmiyoruz. Çünkü aynı araştırmada dindarlığın farklı boyutları ile nevroitik eğilimlerin ilişkisinin araştırıldığı çalışmalara rastlanmıştır. Bu yapılan aynı araştırmalarda dindarlığın farklı boyutu ile farklı ilişki yönlerinin elde edildiği tespit edilmiştir. Örneğin aynı çalışmada dinin inanç boyutu ile “pozitif”, ibadet boyutu ile “negatif” ilişki tespit edilmiştir. Yapılan analizler bulgu ve yorumlar bölümünde iki ana başlık halinde sunulmuştur. Birinci bölümde dindarlık ile nevroitiklik arasındaki ilişkiye dair yapılan çalışmalar değerlendirilmiştir. İkinci bölümde ise dindarlık ile nevroitik eğilimler ilişkisine dair yapılan çalışmalar analiz edilmiştir. Birinci bölümde dindarlık ile nevroitiklik ilişkisini inceleyen toplam 11(%100) araştırma incelenmiştir. Dindarlık ile nevroitik eğilimlerin ilişkisinin analiz edildiği ikinci bölümde ise 12(%23,52) dindarlık ve özsaygı-düşük özsaygı, 12(%23,52) dindarlık ve mutluluk-mutsuzluk, 14(%27,45) dindarlık ve kaygı, 3(%05,88) dindarlık ve özerklik yoksunluğu (bağımlılık), 4(%7,84) dindarlık ve suçluluk, 6(%11,76) dindarlık ve takıntı ilişkisini inceleyen toplamda 51 araştırma incelenmiştir. En çok araştırma dindarlık ile kaygı (14=%27,45), en az araştırma ise dindarlık ile özerklik yoksunluğu (3=%05,88) ilişkiyle ilgili yapıldığı görülmektedir. Ancak dindarlık ile hastalık kuruntusu ilişkisini araştıran hiçbir çalışmayla karşılaşılmamıştır. Araştırmaların temel bulgularını özetleyen bu çalışma aynı zamanda araştırılmaya ihtiyaç duyulan kısımlar tespit edilerek belirtilmiştir.

4. Bulgular ve Yorumlar

4.1. Dindarlık ve Nevrotiklik İlişkisi ile İlgili Yapılan Araştırmalara Dair Bulgular ve Yorumlar

Bu bölümde dindarlık ile nevroitiklik ilişkisiyle ilgili bulgular verilmiş ve yorumlanmıştır. Bu araştırmada, dindarlık ile nevroitiklik ilişkisini araştıran müstakil bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak bazı çalışmaların içerisinde bölüm ve başlık olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Tespit edilen bu araştırmalar, çalışmaya dâhil edilmiştir.

Tablo 1: Dindarlık ve Nevrotiklik İlişkisi ile İlgili Yapılan Araştırmaların Künyesi, Yayın Türü ve İlişki Yönü

Sıra No	Araştırmanın Künyesi	Yayın Türü	Pozitif İlişki	Negatif İlişki	İlişki Yok
01	Köthe, Gülsu. (1999). <i>Religious Orientation and Personality</i>	Yüksek Lisans Tezi	İçsel Dindarlık ve Nörotizm		
02	Uysal, Veysel. (2006). <i>Geleneksellik-Çağdaşlık Bağlamında Türkiye'de Dindarlık ve Kadın</i>	Kitap	Dindarlığın İnanç Boyutu ve Nörotizm	Dindarlığın İbadet Boyutu ve Nörotizm	

03	Şentepe, Ayşe – Güven, Metin. (2015). Kişilik Özellikleri ve Dindarlık İlişkisi Üzerine Ampirik Bir Araştırma	Makale		Dindarlık ve İnanç-Etki, İbadet-Bilgi Boyutları ile Nevrotiklik	
04	Gürses, İbrahim. (2017). Dindarlık ve Kişilik	Kitap	İç GÜdümlü Dindarlık Düzeyi ve Nevrotik Eğilimler		Dış GÜdümlü Dindarlık ve Dine Karşı Olumsuz Tavrı ile Nevrotik Eğilimler
05	Turan, Yahya. (2017). Kişilik ve Din	Kitap	Dindarlığın Sosyal Etki Göstergesi ve Nörotizm	Dindarlığın İnanç Boyutu ve Nörotizm	
06	Kızılgeçit, Muhammed-Vural, M. Enes. (2017). Kişilik Özellikleri ve Dindarlık İlişkisi Üzerine Ampirik Bir Araştırma (Güneysu Örneği)	Bildiri		Dindarlık ve Dindarlığın İnanç-Etki, İbadet-Bilgi Boyutları ile Nevrotiklik	
07	Karlı, Necmi. (2020). Beş Faktörlü Kişilik Yapısı ve Dindarlık	Kitap Bölümü		İçsel Dini Motivasyon ve Nörotiklik Dindarlık ve Nörotiklik	
08	Kalgı, Mehmet Emin – Kayıklık, Hasan. (2020). Dindarlık ile Kişilik İlişkisi Üzerine Bir Saha Araştırması (Siverek Örneği)	Makale			Dindarlık ve Nevrotiklik Eğilimler
09	Kalgı, Mehmet Emin. (2021). Dindarlık ve Kişilik: Ergenler Üzerine Bir Araştırma	Kitap		Dindarlık ve Nevrotiklik Eğilimler	
10	Yağız, Nida. (2021). Kişilik Özellikleri ve Dindarlık İlişkisi Üzerine Bir Araştırma (Erzurum İli Örneği)	Yüksek Lisans Tezi	Dindarlık ve inanca-Etki, İbadet-Bilgi Boyutları ile Nevrotizm		
11	Akdoğan, Tuba. (2022). Kişilik ve Dindarlık Arası İlişkide Hayat Memnuniyetinin Aracı Rolünün İncelenmesi	Yüksek Lisans Tezi			Dindarlık ve Nörotizm

Tablo 1'deki bulgularda görüldüğü gibi dindarlık ile nevroitiklik arasındaki ilişkiyi inceleyen 4(%36,36) kitap, 3(%27,27) yüksek lisans tezi, 3(%18,18) makale, 1(%09,09) kitap bölümü, 1(%09,09) bildiri olmak üzere 11 çalışma tespit edilmiştir.

Bu araştırmalarda, dış güdümlü dindarlık ve dine karşı olumsuz tavır ile nevroitik eğilimler (Gürses, 2017, 132-133), dindarlık ile nevroitiklik eğilimler (Kalgı – kayıklık, 2020, 557), dindarlık ve nörotizm (Akdoğan, 2022, 55) arasında ilişkinin olmadığı tespit edilmiştir. İçsel dindarlık ile nörotizm (Köthe, 1999, 56), dindarlığın inanç boyutu ile nörotizm (Uysal, 2006, 104), iç güdümlü dindarlık düzeyi ile nevroitik eğilimler (Gürses, 2017, 131-132), dindarlığın sosyal etki göstergesi ile nörotizm (Turan, 2017, 174-175), dindarlık ile inanç-etki, ibadet-bilgi boyutları ile nevroitizm (Yağız, 2021, 64) arasında pozitif; dindarlığın ibadet boyutu ile nörotizm (Uysal, 2006, 104), dindarlık ve dindarlığın inanç-etki, ibadet-bilgi boyutları ile nevroitiklik (Şentepe- Güven, 2015, 40), dindarlığın inanç boyutu ile nörotizm (Turan, 2017, 174-175), dindarlık ve dindarlığın inanç-etki, ibadet-bilgi boyutları ile nevroitiklik (Kızılgeçit-Vural, 2017, 280), içsel dini motivasyon ve dindarlık ile nörotiklik (Karlı, 2020, 57), dindarlık ile nevroitiklik eğilimler (Kalgı, 2021, 131) arasında negatif ilişkinin olduğu tespit edilmiştir.

Dindarlık ile nevroitiklik arasındaki ilişkiye dair araştırmalar yurtdışında da yapılmıştır. Yapılan çalışmalarda, dindarlık ile nevroitiklik arasında ilişkinin olmadığını (Pfeifer- Waely, 1999, 43-44; Francis- Jackson, 2003, 87) tespit eden araştırmalar olduğu gibi pozitif (Taylor-MacDonald, 1999, 1254) veya negatif (Abdel-Khalek, 2010, 67) ilişki olduğunu tespit eden araştırmalar da mevcuttur. Buradaki araştırmaların bulgularıyla ülkemizdeki araştırmaların bulgularının sonuçları paralellik göstermektedir.

Ülkemizde ve yurtdışında yapılan araştırmalardan dindarlık ile nevroitiklik arasında tek yönlü bir ilişkinin olmadığı anlaşılmaktadır. Çünkü dindarlık ile nevroitiklik arasında hem ilişkisizlik hem pozitif hem de negatif ilişkinin olduğunu tespit eden araştırmaların bulunduğu görülmektedir. Dindarlık ile nevroitiklik arasında pozitif ilişkinin tespit edilmiş olmasının birçok nedeni olabilir. En başta dindarlığın ve nevroitliğin boyutlarının ve çeşitlerinin çok olmasını söyleyebiliriz. Bu durum dindarların kendilerini günahkâr ve suçlu görmeleri veya çocukken katı ve baskıcı bir din eğitimi almış olmaları onların nevroitik olmasına neden olmuş olabilir. Bu bağlamda dindar insanların da nevroitik eğilimleri olabileceği söylenebilir. Sonuç olarak durumun nedeni yanlış din algısı, din dışı olay ve durumlarla açıklanabilir (Gürses, 2017, 173-176; Turan, 2017, 174-175).

4.2. Dindarlık ile Nevrotik Eğilimler İlişkisi ile İlgili Yapılan Araştırmalara Dair Bulgular ve Yorumlar

Bu bölümde dindarlık ile nevroitik eğilimlerden olan düşük özsaygı-özsaygı, mutsuzluk-mutluluk, kaygı, özerklik yoksunluğu (bağımlılık)-özgüven, suçluluk, takıntı (obsesif kompulsif bozukluk) ilişkisi ile ilgili bulgular verilmiş ve yorumlanmıştır. Bu araştırmada, 1(%01,96) bildiri, 23(%45,09) makale, 24(%47,05) yüksek lisans tezi ve 3(%05,88) doktora tezi olmak üzere 51 çalışmaya rastlanmıştır. Bu 51 araştırma, 12(%23,52) dindarlık ve özsaygı-düşük özsaygı, 12(%23,52) dindarlık ve mutluluk-mutsuzluk, 14(%27,45) dindarlık ve kaygı, 3(%5,88) dindarlık ve özerklik yoksunluğu (bağımlılık), 4(%07,84) dindarlık ve suçluluk, 6(%11,76) dindarlık ve takıntı ilişkisini araştıran çalışmalardan oluşmaktadır. En çok araştırma dindarlık ile kaygı (14=%27,45), en az araştırma ise dindarlık ile özerklik yoksunluğu (3=%05,88) ilişkisiyle ilgili yapıldığı görülmektedir.

4.2. 1. Dindarlık ile Özsaygı-Düşük Özsaygı İlişkisi ile İlgili Yapılan Araştırmalara Dair Bulgular ve Yorumlar

Tablo 2: Dindarlık ve Özsaygı-Düşük Özsaygı ilişkisi ile İlgili Yapılan Araştırmaların Künyesi, Yayın Türü ve İlişki Yönü

Sıra No	Araştırmanın Künyesi	Yayın Türü	Pozitif İlişki	Negatif İlişki	İlişki Yok
01	Kımtar, Nurten. (2008). Benlik Saygısı ve Dindarlık İlişkisi	Doktora Tezi	İnanç boyutu ve Benlik Saygısı		İbadet ve Etki Boyutu ile Benlik Saygısı
02	Baynal, Fatma. (2015). Yetişkinlerde Dindarlık ve Ruh Sağlığı İlişkisinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi	Makale		Dindarlık ve Öz Saygı	
03	Yıldız, Murat Çapar, Betül. (2010). Ortaöğretim Öğrencilerinde Benlik Saygısı ile Dindarlık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	Makale			Din ve Benlik Saygısı
04	Ekmekçi, Serkan. (2016). Benlik saygısı ve Dindarlık ilişkisi: Denizli Örneği	Yüksek Lisans Tezi			Dini Yönelim ve Benlik Saygısı
05	Topuz, İlhan. (2013). Dindarlık Tipolojileri ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişki: Yetişkinler Üzerine Bir Araştırma	Makale	Dindarlık ve Benlik Saygısı		
06	Karslı, Necmi. (2017). Gençlerde Özsaygı- Dindarlık ilişkisi	Makale	Dindarlık ve Öz Saygı		
07	Şahin, Adem. (2005). Ergenlerde Dindarlık-Benlik Saygısı İlişkisi	Makale	Dindarlık ve Öz Saygı		
08	Gürsu, Orhan. (2015). Ergenlik Dönemi Dindarlığı ile Ruh Sağlığı Arasındaki ilişkisinin incelenmesi	Makale		Dindarlık ve Düşük Öz Saygı	
09	Koç, Mustafa. (2009). Dindarlık İle Benlik Saygısı Arasındaki İlişki: Yetişkinler Üzerine Ampirik Bir Araştırma	Makale	İç Güdümlü Dindarlık ve Benlik Saygısı	Dış Güdümlü Dindarlık ve Benlik Saygısı	
10	Kansu, Merve. (2017). Benlik Saygısı ile Benlik Tutumu Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi	Yüksek Lisans Tezi		Benlik Saygısı ve Dindarlık	
11	Yapıcı, Asım. Kayıklık, Hasan. (2005). Ruh Sağlığı Bağlamında Dindarlığın Öz Saygı ve Kaygı ile İlişkisi: Çukurova Üniversitesi Örneği	Makale			İç Güdümlü ve Dış Güdümlü Dindarlık ile Öz Saygı
12	Yılmaz, Emre. (2017). Kur'an Kursları'nda Öğrenim Gören Yetişkin Bayanlarda Benlik Saygısı ve Dindarlık İlişkisi Üzerine Bir Araştırma (Bilecik Örneği)	Doktora Tezi	Dindarlık ve Benlik Saygısı		

Tablo 2'deki bulgulara göre dindarlık ile öz saygı-düşük öz saygı arasındaki ilişkiyi inceleyen 8(%66,66) makale, 2(%16,66) yüksek lisans tezi, 2(%16,66) doktora tezi olmak üzere toplam 12 çalışma tespit edilmiştir. Bu araştırmalarda, din ile benlik saygısı (Yıldız - Çapar, 2010, 125), benlik saygısı ile dine yönelme (Ekmekçi, 2016, 100), öğrencilerin ibadetlerini yapma ve yaşamlarında dinin etkisini duyumsama seviyeleri ile benlik saygıları (Kımtar, 2008, 341), iç güdümlü ve dış güdümlü dindarlık ile özsaygı (Yapıcı - Kayıklık, 2005, 196) arasında ilişkinin olmadığı tespit edilmişken dindarlık ile özsaygı (Baynal, 2015, 223; Kansu, 2017, 90), ergenlerin dindarlık seviyesi ile düşük benlik (Gürsu, 2015, 71), dış güdümlü dindarlık ile benlik saygısı (Koç, 2009, 484) arasında negatif; dini inançlara bağlılık seviyesi ile benlik saygısı (Kımtar, 2008, 341), dindarlık ile özsaygı (Karslı, 2017, 42), yetişkinlerin dindarlıkları ile benlik saygıları (Topuz, 2013, 14), ergenlerin dindarlıkları ile benlik saygıları (Şahin, 2005, 195), Kur'an öğrenen kadınların dindarlık seviyeleri ile benlik saygısı seviyeleri (Yılmaz, 2017, 169), iç güdümlü dindarlık ile benlik saygısı (Koç, 2009, 484) arasında pozitif ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Dindarlık ile özsaygı arasındaki ilişkisiyle ilgili ülkemiz dışında da yapılan araştırmalar mevcuttur. Yapılan bu araştırmaların sonuçları, araştırmamızın bulgularıyla paralellik göstermektedir. Örneğin,

Gartner (1996, 187-214), dindarlık ile özsaygı arasında yapılan 18 araştırmayı incelemiş ve bu araştırmalarda hem pozitif hem negatif ilişkinin olduğu hem de ilişkinin olmadığı çalışmaların bulunduğunu tespit etmiştir. Yine başka bir çalışmada dindarlık ile düşük özsaygı arasında ilişkinin olmadığı saptanmıştır (Francis- Jackson, 2003, 87).

Ülkemizde ve yurtdışında, dindarlık ile özsaygı-düşük özsaygı arasındaki ilişkiyle ilgili araştırmaların yapıldığı gözlenmiştir. Bu araştırmalarda dindarlık ile özsaygı - düşük özsaygı arasındaki ilişki yönünün belirsizliğini koruduğu görülmektedir. Çünkü araştırmalara göre dindarlık ile özsaygı arasında tek yönlü bir ilişkinin olmadığı açıktır. Dindarlık ile özsaygı arasında hem negatif hem pozitif hem de ilişkisizliğin olduğu sonuçlara ulaşılmıştır. Buna göre, dindarlığın hem özsaygıyı artırabileceğini hem azaltabileceğini hem de etkisinin olmayabileceği söylenebilir.

Din, belirttiği inanç esas ve ilkeler ile insanların öz benliklerini olumlu yönde gelişmesini sağlayan bir işlev üstlenmektedir (Kınter, 2008: 333). Dinin insanlara iyilik, güzellik, mutluluk ve sağlıklı olmayı tavsiye etmesi bireyin hayatında olumlu izlenimlerin olmasına katkı sunmaktadır. Bu pozitif izlenim ve uygulamalar da kişide öz benliğin oluşmasını olumlu yönde etkilemektedir (Topuz, 2013: 14). Bu yüzden dindarlığın özsaygıyı artırması beklenen bir durumdur. Ancak düşük özsaygı ile pozitif ilişkide olması beklenmezdi. Dindarlık ile özsaygı-düşük özsaygı arasındaki bu olumsuz durumu şöyle açıklayabiliriz. Düşük benlik saygısı olan birisi dine yönelebilir, dindar olabilir veya özsaygısı yüksek birisi dinden uzak bir yaşantıya sahip de olabilir. Din, bireylerin özsaygılarını artırabilir ama özsaygıyı arttıran din dışı birçok faktör de olabilir. Bu konunun açığa kavuşturulabilmesi için farklı yöntem ve tekniklerle daha çok araştırma yapılmaya muhtaç bir alan olduğunu söyleyebiliriz.

4.2.2. Dindarlık ve Mutluluk-Mutsuzluk İlişkisi ile İlgili Yapılan Araştırmalara Dair Bulgular ve Yorumlar

Tablo 3: Dindarlık ve Mutluluk- Mutsuzluk ilişkisi ile İlgili Yapılan Araştırmaların Künyesi, Yayın Türü ve İlişki Yönü

Sıra No	Araştırmanın Künyesi	Yayın Türü	Pozitif İlişki	Negatif İlişki	İlişki Yok
01	Öztürk, Latif. Meral, İsa Gürkan, Yılmaz, Suat Serhat.(2017). Lisans Öğrencilerinin Mutluluk ve Dindarlık İlişkisi: Kırıkkale Üniversitesi Örneği	Makale			Dindarlık ve Mutluluk
02	Kurnaz, Mahmut. (2015). İlk Yetişkinlerde Dini Yönelim-Mutluluk İlişkisi	Yüksek Lisans Tezi	Dindarlık Algısı ve Mutluluk		
03	Sevindik, Durmuş. (2015). Orta Yaş Dönemi Bireylerde Dindarlık-Mutluluk İlişkisi: Denizli Örneği	Yüksek Lisans Tezi	Dindarlık ve Mutluluk		
04	Taş, Nurten. (2019). Tıp ve İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinde Batıl İnanç, Dindarlık ve Mutluluk İlişkisi (Türetilmiş Makale var)	Yüksek Lisans Tezi	İç ve Dış Gündümlü Dindarlık ile Mutluluk		
05	Jasarevic, Armin. (2014). Bosnalı Gençlerde Din ve Mutluluk İlişkisi Üzerine Bir Araştırma	Yüksek Lisans Tezi	Dini Pratikler ve Mutluluk		
06	Baynal, Fatma. (2020). Mutluluk Kavramının Felsefi, Psikolojik ve Dini Açından İncelenmesi	Makale	Dine inanç ve Uygulama ile Mutluluk		
07	Yorulmaz, Özlem. (2016). Relationship Between Religiosity and Happiness in Turkey: Are Religious People Happier?	Makale	Dindarlık ve Mutluluk		
08	Aydemir, Rüveyda Efdal. (2008). Dindarlık ve Mutluluk İlişkisi (İlk Yetişkinlik Dönemi)	Yüksek Lisans Tezi	Dindarlık ve Mutluluk		
09	Gezenler, Ayşegül. (2019). Orta Yetişkinlik Dönemi Dindarlık ve Mutluluk İlişkisi	Yüksek Lisans Tezi			Dindarlık ve Mutluluk
10	Acaboğa, Asiye. (2007). Din-Mutluluk İlişkisi	Yüksek Lisans Tezi	Din ve Mutluluk		
11	Kocaçoban, Şerife. (2019). İbadetler, Dini Ritüeller ve Öznel Mutluluk Arasındaki İlişki	Yüksek Lisans Tezi			İbadet ve Mutluluk
12	Balci, Fatma. (2011). Psikolojik ve Öznel İyi Olma Hali ile Dini İnançlar Arasındaki Üzerine Bir İnceleme	Yüksek Lisans Tezi	İnanç Boyutu ve Mutluluk		

Tablo 3'teki bulgulara göre dindarlık ile mutluluk-mutsuzluk arasındaki ilişkiyi inceleyen 3(%25) makale, 9(%75) yüksek lisans tezi olmak üzere toplam 12 araştırma tespit edilmiştir. Bu araştırmaların 3'ünde dindarlık ile mutluluk (Meral vd., 2017, 23; Gezenler, 2019, 56), dinin ibadet boyutu ile mutluluk (Kocaçoban, 2019, 106) arasında ilişkinin olmadığı görülmektedir. Ancak kalan 9 araştırmada ise, din ile mutluluk (Acaboğa, 2007, 56-57), dindarlık ile mutluluk (Aydemir, 2008, 64; Sevindik 2015, 101;

Yorulmaz, 2016, 813), dindarlık algısı ile mutluluk (Kurnaz, 2015, 124), dindarlığın inanç boyutu ile mutluluk (Balcı, 2011, 164; Jasarevic, 2014, 79), dini inanç ve uygulama boyutları ile mutluluk (Baynal, 2020, 267), iç güdümlü ve dış güdümlü dindarlık ile mutluluk (Taş, 2019, 114) arasındaki ilişkinin pozitif olduğu tespit edilmiştir. Görüldüğü üzere araştırmaların büyük oranı dindarlık ile mutluluk arasında pozitif ilişkinin olduğunu göstermektedir.

Yurtdışında dindarlık ile mutluluk arasındaki ilişkiye dair yapılmış araştırmalar, ülkemizdeki araştırmaların sonuçlarını destekler niteliktedir. Sahraian ve arkadaşlarının (2013, 450) araştırmasına göre dindarlar daha çok mutludur. Sander (2017, 261), dindar olmayan ya da dini ibadete az katılanların daha az mutlu olduğunu tespit etmiştir. Başka bir araştırmaya göre dindarlık ile mutsuzluk arasında negatif bir ilişkinin olduğu görülmektedir (Francis- Jackson, 2003, 87). Alan Lewis ve arkadaşları (1997, 119), dindarlık ile mutluluğun arasında ilişkinin olmadığını tespit etmişlerdir.

Dindarlık ile mutluluk-mutsuzluk arasındaki ilişkiye dair yurtdışında ve ülkemizde yapılmış araştırmaların bulgularına bakıldığında çoğunlukla dindarlık, dindarlık algısı, dinin inanç ve ibadet boyutları ile mutluluk arasında pozitif ilişkinin olduğu görülmektedir. Buna göre bireylerin dindarlıkları arttığı zaman mutluluk seviyelerinde de artma olacağı söylenebilir. Bu beklenen bir durumdur. Çünkü dinler, mensuplarının mutlu olmasını sağlayacak kural ve ilkeler belirtmektedirler. Dolayısıyla dinin, bireyin mutlu olmasına katkı sunduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte bireylerin mutlu ya da mutsuz olmasını etkileyen birçok faktör vardır. Dolayısıyla dinin, bireyin mutlu olmasını sağlayan önemli bir etken olduğu ancak tek faktör olmadığı da söylenebilir.

4.2.3. Dindarlık ile Kaygı İlişkisi ile İlgili Yapılan Araştırmalara Dair Bulgular ve Yorumlar

Tablo 4: Dindarlık ve Kaygı İlişkisi ile İlgili Yapılan Araştırmaların Künyesi, Yayın Türü ve İlişki Yönü

Sıra No	Araştırmanın Künyesi	Yayın Türü	Pozitif İlişki	Negatif İlişki	İlişki Yok
01	Öztürk, Ahmet Zeynel. (2007). İlköğretim öğrencilerinde (4., 5., 6., 7. Ve 8. Sınıflar) Dindarlık ile Kaygı Arasındaki İlişki	Yüksek Lisans Tezi			Dindarlık ve Kaygı
02	Karlı, Necmi. (2019). Gençlerde Sınav Kaygısı, Dindarlık ve Dua ilişkisi	Makale	Dini Şuur ve Kaygı		
03	Aynacı, Büşra. (2018) Aile Danışmanlığı Merkezine Başvuran Kişilerin kaygı Düzeyleri ile Dindarlık Durumlarının İlişkisi	Yüksek Lisans Tezi			Dini İnanç ve Kaygı
04	Uysal, Veysel. Turan, Yahya. (2019). Üniversite Öğrencilerinde Sürekli Kaygı, Dindarlık ve Saldırganlık Eğilimleri Arasındaki İlişkiler	Makale		Tanrı İnancı ve kaygı	
05	Kula, Tahsin. Erden, Müslime. (2017). Varoluşsal Kaygı ve Din	Makale		Hayatın Anlamı ve Kadere İnanç ile Kaygı	
06	Dağlı, Emel Nuriye. (2010). Yaşlılarda Ölüm Kaygısı ve Dindarlık	Yüksek Lisans Tezi		Dinden Alınan Psikolojik Destek ve Ahiret İnancı ile Ölüm Kaygısı	
07	Yapıcı, Asım. Kayıklık, Hasan. (2005). Ruh Sağlığı Bağlamında Dindarlığın Öz Saygı ve Kaygı ile İlişkisi: Çukurova Üniversitesi Örneği	Makale			İç Güdümlü ve Dış Güdümlü Dindarlık ile kaygı
08	Bilici, Mustafa. Çakmak, Aişe Hümeysra. (2022). Yetişkinlerdeki Dindarlık, Ahlakî Olgunluk ile Ölüm Kaygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	Makale	Dindarlık ve Ölüm kaygısı		
09	Konukçu, Hüseyin. (2016). Dindarlık ve kaygı ilişkisi (Sinop E Tipi Kapalı Cezaevi Örneği)	Yüksek Lisans Tezi		İnanç ve Dini Yönelimler ile kaygı	
10	Yıldız, Murat. (1998). Dini Hayat ile Ölüm Kaygısı Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma	Doktora Tezi	Dindarlık ve Ölüm Kaygısı		
11	Karlı, Necmi. (2021). İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinde İşsizlik Kaygısı ve Dindarlık	Makale		İçsel Dini Motivasyon ve İşsizlik Kaygısı	
12	Aşkan, Beste Nevin. (2017). Psikotik Bozukluğu Olan Çocuğa Sahip Ebeveynde Gözlemlenen Depresyon, Kaygı ve Dindarlık Düzeyleri Arasındaki İlişki	Yüksek Lisans Tezi		Kaygı ve Dindarlık Düzeyleri	
13	Tokat, Okan. (2012). Orta Öğretim Öğrencilerinde Kaygı ve Dindarlık İlişkinin İncelenmesi (Denizli Örneği)	Yüksek Lisans Tezi			Dindarlık ve Sürekli Kaygı
14	Köftegül, Özlem. (2017). Yetişkin Bireylerde Ölüm Kaygısı ve Dindarlık	Yüksek Lisans Tezi	Dindarlık Düzeyleri ve Ölüm Kaygısı		

Tablo 4'teki bulgulara göre dindarlık ile kaygı arasındaki ilişkiyi araştıran 6(%42,85) makale, 7(%50) yüksek lisans tezi, 1(%7,15) doktora tezi olmak üzere 14 çalışma incelenmiştir. Araştırmaların 4'ünde dindarlık ile kaygı (Öztürk, 2007, 65), dini inanç ile kaygı (Aynacı, 2018, 57), iç güdümlü ve dış güdümlü dindarlık ile kaygı (Yapıcı – Kayıklık, 2005, 196), dindarlık ile devamlı kaygı (Tokat, 2012, 121) arasında ilişki tespit edilmemiştir. 4 araştırmada, dini bilinç ve dini pratik ile imtihan kaygısı (Karlı, 2019, 215), dindarlık ile ölüm kaygısı (Bilici – Çakmak, 2022, 1; Yıldız, 1998, 123; Köftegöl, 2017, 188) arasındaki ilişkinin pozitif olduğu görülmektedir. Kalan 6 araştırmada ise, dinden alınan psikolojik destek ve ahiret inancı ile ölüm kaygısı (Dağlı, 2010, 148), kaygı ile dindarlık (Aşkan, 2017, 87), inanç, namaz, ahiret inancı, dua, dini yönelimler ile kaygı (Konukçu, 2016, 61-63), iç güdümlü dindarlık ile işsizlik kaygısı (Karlı, 2021, 221), tanrı algısı ile kaygı (Uysal – Turan, 2019, 90), kadere inanç ile kaygı (Kula – Erden, 2017, 40) arasındaki ilişkinin negatif olduğu tespit edilmiştir.

Ülkemiz dışında yapılan çalışmalarda da dindarlık ile kaygı arasında farklı ilişkilerin bulunduğu görülmektedir. . Zohra- Irshad (2012, 62), dindarlık ile kaygı arasında negatif; Argyle-Beit Hallahmi (1975, 126) ise pozitif ilişki olduğunu tespit etmiştir. Bunlarla birlikte iki değişken arasında ilişkinin olmadığını bulgularan çalışmalar da mevcuttur (Shiah vd., 2015, 42; Francis- Jackson, 2003, 87).

Dindarlık ile kaygı arasındaki ilişkiyi araştıran hem ülkemizdeki hem de yurtdışındaki çalışmaların incelenmesi sonucunda bu iki olgu arasındaki ilişkinin tek yönlü olmadığı anlaşılmaktadır. Çünkü yapılan araştırmalarda dindarlık ile kaygı arasında ilişkisizlik, pozitif ve negatif gibi birbirinden farklı ilişki yönünün olduğu tespit edilmiştir. Yani dindarlık ile kaygı arasında birbirlerini etkileyebilecekleri karşılıklı bir ilişki mevcuttur. Buradan hareketle dindarlığın genel olarak kaygıyı arttırdığı ya da azalttığı sonucunu çıkartmak kolay değildir. Ayrıca sadece dindarlık ile kaygının pozitif ilişkili olduğu çalışmalara bakılarak dindarlık kesinlikle kaygıyı artırır da denilemez. Çünkü bireyin kaygılanmasına neden olabilecek birçok dışsal neden vardır. Bununla birlikte bireyin dindarlık şekli, din algısı ve kişilik yapısı gibi nedenler de kişinin kaygısının artmasına sebep olabilir. Bütün bunlarla birlikte araştırmaların çoğunluğunda dindarlık ile kaygı arasındaki ilişki negatif olarak tespit edildiğinden dindarlığın, bireyin kaygısının azalmasına katkı yaptığı söylenebilir (Yapıcı, 2013: 116).

4.2.4. Dindarlık ile Özerklik Yoksunluğu (Bağımlılık) İlişkisi ile İlgili Yapılan Araştırmalara Dair Bulgular ve Yorumlar

Tablo 5: Dindarlık ve Özerklik Yoksunluğu (Bağımlılık) ilişkisi ile İlgili Yapılan Araştırmaların Künyesi, Yayın Türü ve İlişki Yönü

Sıra No	Araştırmanın Künyesi	Yayın Türü	Pozitif İlişki	Negatif İlişki	İlişki Yok
01	Yüksel, Büşra Nur. (2019). Bağımlı Kişilik Yapısı ile Dindarlık Eğilimleri Arasındaki İlişki Üzerine Nicel Bir Araştırma: Düzce Üniversitesi Örneği	Makale	Dindarlık ve Bağımlı Kişilik	Dindarlık ve Otonom (özerk) Kişilik	
02	Acar, Muhammed Cevat. (2019). Öz Güven ile Dindarlık Arasındaki İlişki: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma	Makale	Dindarlık ve Özgüven		
03	Gürsu, Orhan. Önce Özokudan, Fatmana Semiha. (2019) Ergenlerde Dindarlık, Narsizm ve Özgüven	Makale		Dindarlık ve Özgüven	

Tablo 5'teki bulgulara göre dindarlık ile özerklik yoksunluğu (bağımlılık) arasındaki ilişkiyi ele alan 3(%100) makaleye rastlanmıştır. Bu araştırmalarda iki değişken arasında farklı ilişkilerin olduğu gözlenmiştir. Gürsu - Önce Özokudan'ın (2019, 452) araştırmasında, dindarlık seviyeleri ile özgüven arasındaki ilişki negatif yönde tespit edilmiştir. Yüksel'in (2019, 21) araştırmasında, dindarlık ile bağımlı kişilik arasındaki ilişkinin pozitif olduğu görülmektedir. Dindarlık puanları arttığı zaman bağımlı kişilik puanları da artmaktadır. Aynı çalışmada dindarlık ile otonomik (özerk) kişilik arasındaki ilişkinin negatif olduğu görülmektedir. İki araştırma sonucuna göre dindarlık arttığında bağımlı kişilik seviyesinde artma olurken özerk kişilik seviyesinde ise azalma olmaktadır. Acar'ın (2019, 76) yaptığı araştırmaya göre ise dindarlık ile özgüven arasındaki ilişki pozitif olarak tespit edilmiştir. Bulguya göre bireyin dindarlığı arttıkça kendisine olan güveni de artmaktadır. Kişinin dindarlığı ile beraber otonom kişiliği de olumlu olarak gelişmektedir. Bireyin kendisine güven duyması ile dindarlık arasında pozitif bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Dindarlık ile bağımlı kişilik arasında ilişkinin olmadığına dair herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır.

Yurtdışında, dindarlık ile bağımlı kişilik arasında yapılan çalışmalarda farklı ilişkilerin olduğu tespit edilmiştir. Hoffmann (2013, 1), dini törenlere katılım ile özgüven arasında pozitif ilişkinin olduğunu tespit etmiştir. Başka araştırmalarda, dış güdümlü dindarlık ile bağımlı kişilik arasında pozitif ilişkinin olduğu görülmektedir (Peter Hills vd., 2004, 67; Homayouni, 2011, 851).

Ülkemizde ve yurtdışında yapılan araştırma sonuçlarından dindarlık ile özerklik yoksunluğu arasında tek yönlü ve doğrusal bir ilişkinin olmadığı anlaşılmaktadır. Buna göre birbiri ile çelişen bulguların elde edilmesi ve bu konuda az çalışma yapılmış olmasından dolayı bu konuda genel bir yargıda bulunmak mümkün değildir. Ancak bireyin Allah'a inanması ve güvenmesi aynı zamanda kendisine de güvenmesini sağlayacaktır. Bu durum dindarlık ile özgüven arasında pozitif; bağımlı kişilik ile negatif ilişkinin olmasını sağlayabilir (Acar, 2019, 75). Dindarlık ile bağımlı kişilik arasında pozitif ve dindarlık ile özgüven arasında

negatif ilişkinin olmasında, dinin kendini övmeyi ve kibri hoş görmemesiyle birlikte dinde itaat, uyma ve tâbi olmanın var olması gibi hususlar etkili olmuş olabilir. Çünkü dinin bu gibi istek ve tavsiyeleri bireylerin kişiliklerini etkilemektedir (Gürsu - Önce Özokudan, 2019, 452; Yüksel, 2019, 23).

4.2.5. Dindarlık ile Suçluluk İlişkisi ile İlgili Yapılan Araştırmalara Dair Bulgular ve Yorumlar

Tablo 6: Dindarlık ve Suçluluk İlişkisi ile İlgili Yapılan Araştırmaların Künyesi, Yayın Türü ve İlişki Yönü

Sıra No	Araştırmanın Künyesi	Yayın Türü	Pozitif İlişki	Negatif İlişki	İlişki Yok
01	Kartopu, Saffet. Aktaş, Hamza. Hacıkeleşoğlu, Hızır. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Dindarlık Eğilimlerine Göre Suçluluk Düzeylerinin İncelenmesi: Gümüşhane Üniversitesi Örneği	Sempozyum Bildiri	Namaz Kılmak ve Suçluluk Ailesi Dindar Olmak ve Suçluluk Dindarlık ile Suçluluk		
02	Bilekli, İlgün. (2016). Zihinsel Bulaşma, Dindarlık, Kendini Affetme, Suçluluk ve Düşünce Eylem Kaynaşmasının Obsesif Kompulsif Bozukluk Semptomlarıyla İlişkisinin İncelenmesi: Üniversite Öğrencilerinde Deneysel Bir Çalışma	Yüksek Lisans tezi	Dindarlık ve Suçluluk		
03	Kartopu, Saffet. Başkonuş, Leyla. (2019). Ergen Suçluluğu ve Dindarlık Lise Örneklemini Üzerinde Bir Araştırma	Makale	Dindarlık ve Suçluluk		
04	Çetin, hakan. (2018). Üniversite Mezunu Yetişkin Bireylerin Dini Tutum Düzeyleri ile Suçluluk-Utanç Duygularının Karşılaştırılması	Yüksek Lisans tezi	Suçluluk ve Dindarlık		

Tablo 6'daki bulgulara göre dindarlık ile suçluluk arasındaki ilişkiyi inceleyen 1(%25) makale, 2(%50) yüksek lisans tezi, 1(%25) bildiri olmak üzere 4 çalışmaya rastlanmıştır. Bulunan araştırmaların tamamında dindarlık ile suçluluk arasındaki ilişkinin pozitif olduğu tespit edilmiştir. Dindarlık ile suçluluk arasında negatif ilişkinin olduğunu ya da ilişkinin olmadığını belirten çalışmalara rastlanmamıştır.

Kartopu ve arkadaşlarının (2016, 1783) araştırmasında, kendisini dindar kabul edenlerin, ibadetlerini yapanların, çevresini ve ailesini dindar olarak görenlerin suçluluk seviyeleri yüksek çıkmaktadır. Bilekli'nin (2016, 85) araştırmasında, dindarlık düzeyi ile suçluluk arasında pozitif yönde bir ilişkinin olduğu saptanmıştır. Çetin'in (2018, 98) araştırmasında, suçluluk ve utanma, kişinin dine olan yatkınlığını, dinle ilgili davranışlarını pozitif yönde şekillendiren bir etken olarak görülmektedir. Kartopu - Başkonuş (2019, 213) tarafından yapılan araştırmada, kendisini dindar görenlerin suçluluk seviyesi, kendisini dindar olarak görmeyenlerin suçluluk seviyesinden daha yüksektir. Batıda yapılan araştırmalarda da dindarlık ile suçluluk arasında pozitif ilişki tespit edilmiştir (Demaria - Kassino, 1988, 259; Francis- Jackson, 2003, 87).

Dindarlık ile suçluluk ilişkisini ele alan dört çalışmanın tamamında ve yurtdışında yapılan araştırmalarda pozitif ilişki tespit edilmiştir. Bu bulgulara göre, kendisini ve ailesini dindar olarak gören ve namazlarını kılan bireylerin suçluluk seviyeleri daha yüksek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun nedeni de dinin emir ve kurallarını yerine getiremeyen bireyin kendini suçlamasından kaynaklanmış olabilir. Dolayısıyla, bireyin dindarlık seviyesi arttıkça suçluluk duyma şiddeti de artabilir (Bilekli, 2016, 85).

4.2.6. Dindarlık ile Takıntı (Obsesif Kompulsif Bozukluk) İlişkisi ile İlgili Yapılan Araştırmalara Dair Bulgular ve Yorumlar

Tablo 7: Dindarlık ve Takıntı (Obsesif Kompulsif Bozukluk) İlişkisi ile İlgili Yapılan Araştırmaların Künyesi, Yayın Türü ve İlişki Yönü

Sıra No	Araştırmanın Künyesi	Yayın Türü	Pozitif İlişki	Negatif İlişki	İlişki Yok
01	Uyaver, Ayşe. (2010). Obsesif Kompulsif Bozukluk Tanısı Konmuş Hastalarda Dini Tutum ve Davranışlar ile Hastalık Semptomları Arasındaki İlişki	Yüksek Lisans Tezi			Dindarlık ve Obsesif Kompulsif Bozukluk
02	Bilekli, İlgün. (2016). Zihinsel Bulaşma, Dindarlık, Kendini Affetme, Suçluluk ve Düşünce Eylem Kaynaşmasının Obsesif Kompulsif Bozukluk Semptomlarıyla İlişkisinin İncelenmesi: Üniversite Öğrencilerinde Deneysel Bir Çalışma	Yüksek Lisans Tezi	Dindarlık ve Obsesif		
03	Yüksel, Büşra Nur. (2019). Dini Yönelim Biçimleri ile Dini İçerikli Obsesyon Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	Makale	Dışsal Dini Yönelim Puanları ve Dini İçerikli Obsesyon	Tanrı'ya İçten İman ve Dini İçerikli Obsesyon	Dini Yönelim Biçimleri ve Dini İçerikli Obsesyon

04	Koç, Bozkurt. (2002). Dinsel Bir Yaklaşımla Obsesif Kompulsif Kişilik Bozukluğu	Makale		Din ve Obsesif-Kompulsif Kişilik Bozukluğu	
05	Yağcı, Hanife Yıldız. (2006). Saplantılı Dini Davranışlar	Yüksek Lisans Tezi			Dindarlık ve Obsesif Kompulsif Bozukluk
06	Kavurkacı, Esmâ Zennure. (2021). Dini Takıntı ve Dindarlık İlişkisinde Düşünce Eylem Kaynaşması, Suçluluk Duygusu ve Kaygının Rolü	Yüksek Lisans Tezi	Geleneksel Dindarlık ve Dini Takıntı	Sorgulayıcı Dindarlık düzeyi ve Dini Takıntı	

Tablo 7'deki bulgulara göre dindarlık ile takıntı (obsesif kompulsif bozukluk) arasındaki ilişkiyi inceleyen 2(%33,33) makale, 4(%66,66) yüksek lisans tezi olmak üzere 6 çalışmaya ulaşılmıştır. Bu araştırmalarda, dindarlık ile obsesif kompulsif bozukluk (Uyaver, 2010, 94; Yağcı, 2006, 79), dini yönelim biçimleri ile dini içerikli obsesyon (Yüksel, 2019, 234-235) arasında ilişki olmadığı tespit edilmiştir. Dindarlık ve obsesiflik (Bilekli, 2016, 26-27), geleneksel dindarlık ile dini takıntı (Kavurkacı, 2021, 111), dışsal dini yönelim ile dini içerikli obsesyon (Yüksel, 2019, 234-235) arasında pozitif; Tanrı'ya içten iman ile dini içerikli obsesyon (Yüksel, 2019, 234-235), din ile obsesif-kompulsif bozukluk (Koç, 2002, 141-144), sorgulayıcı dindarlık ile dini takıntı (Kavurkacı, 2021, 111) arasında negatif ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Dindarlık ile takıntı arasında ülkemiz dışında da araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmalarda dindarlık ile takıntı arasında pozitif (Peter Hills vd., 2004, 67) ve negatif (Salsman - Carlson, 2005, 205) ilişki olduğunu tespit eden çalışmaların bulunduğu gibi aynı zamanda ilişkinin olmadığını (Francis- Jackson, 2003, 87) bulan çalışmalar da mevcuttur. Yurtdışında yapılan araştırmaların sonuçları, ülkemizdeki araştırmaların sonuçlarıyla paralellik göstermektedir.

Ülkemizde ve yurtdışında yapılan çalışmaların bulgularında, dindarlık ile takıntı arasındaki ilişkiye dair birbirinden farklı sonuçlar elde edilmiştir. Dindarlık ile takıntı arasında hem ilişkisizlik hem negatif hem de pozitif ilişkinin olduğu araştırmaların olduğu görülmektedir. Dindarlık ile takıntı arasında pozitif ilişkinin olmasında, dindarlığın yanlış algılanması, uyumsuz inançta sahip olma, günah fikrinden dolayı düşüncelerin bastırılması gibi nedenlerden kaynaklanmış olabilir (Söylev, 2022, 265). Araştırmalarda samimi inanç ve sorgulayıcı dindarlık ile takıntı arasında negatif, geleneksel dindarlık ile pozitif ilişkinin olduğu görülmektedir. Buna göre, bilinçli ve samimi inanmak ve bu yönde bir dini yaşantıya sahip olmak bireyi takıntıdan koruyabilir (Koç, 2002, 141-144; Kavurkacı, 2021, 111).

Sonuç

Bu çalışmada ülkemizde yapılmış araştırmalara dayanarak dindarlık ile nevroitiklik ve nevroitik eğilimler arasındaki ilişkilerin yönü ve sıklığının gösterilmesi amaçlanmıştır. Araştırmada dindarlık ile nevroitiklik ilişkisini araştıran müstakil herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak bazı çalışmaların içerisinde bölüm ve başlık olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Bu araştırmalar, çalışmamıza dâhil edilmiştir. Bu araştırmalar 4(%36,36) kitap, 3(%27,27) yüksek lisans tezi, 2(%18,18) makale, 1(%09,09) kitap bölümü, 1(%09,09) bildiri olmak üzere toplam 11 çalışmadan oluşmaktadır. Dindarlık ile nevroitik eğilimler ilişkisini inceleyen 1(%01,96) bildiri, 23(%45,09) makale, 24(%47,05) yüksek lisans tez ve 3(%05,88) doktora tezi olmak üzere toplam 51 araştırmaya ulaşılmıştır. Bu 51 araştırma, 12(%23,52) dindarlık ve özsaygı-düşük özsaygı, 12(%23,52) dindarlık ve mutluluk-mutsuzluk, 14(%27,45) dindarlık ve kaygı, 3(%5,88) dindarlık ve özerklik yoksunluğu (bağımlılık), 4(%7,84) dindarlık ve suçluluk, 6(%11,76) dindarlık ve takıntı ilişkisini incelediği görülmektedir. En çok araştırma dindarlık ile kaygı (14=%27,45), en az araştırma ise dindarlık ile özerklik yoksunluğu (3=%5,88) ilişki ile ilgili yapıldığı görülmektedir. Ancak dindarlık ile hastalık kuruntusu ilişkisini araştıran çalışmayla karşılaşmamıştır.

Yapılan araştırmada, dindarlık ile nevroitiklik arasında hem pozitif hem negatif ilişki olduğunu hem de ilişkinin olmadığını bulgulara araştırmalar mevcuttur. Bu haliyle aralarında tek yönlü bir ilişki değil aksine karşılıklı bir ilişki söz konusudur. Bu sonuca göre, dindarlık, nevroitikliğe neden olur ya da nevroitiklikten kesinlikle uzaklaştırır gibi genel bir yargıya varmak mümkün görünmemektedir. Aralarında birbiriyle zıt ilişkilerin olmasının nedenleri, dindarlığın ve nevroitikliğin çok boyutlu ve çeşitli olmasından kaynaklanmış olabilir. Öte yandan bu bulgular, dindar bireylerin de nevroitik olabileceği gerçeğini göstermektedir. Yanlış dindarlık algısı, çocukken aldığı katı ve baskıcı din eğitimi, ölüm ve ahiret korkusundan kaygılanması gibi nedenlerden dolayı da dindar bir kişi nevroitik olabilir. Çünkü bireyin hayatını etkileyen din dışı birçok faktör vardır.

Dindarlık ile düşük özsaygı, kaygı, özerklik yoksunluğu, takıntı gibi nevroitik eğilimler arasında tek taraflı bir ilişkinin olmadığı anlaşılmaktadır. Çünkü yapılan araştırmalarda hem ilişkisizliğin hem pozitif hem de negatif sonuçların bulunduğu tespit edilmiştir. Ancak dindarlık ile mutluluk ve suçluluk arasında pozitif ilişkinin olduğu görülmektedir. Bireyin dindarlığı arttıkça mutluluğu ve suçluluk duyguları da artmaktadır. Din, bireyin mutlu olmasına katkı sunmaktadır. Diğer yandan, birey günahlarından dolayı kendisini suçlu hissederek nevroitik eğilim gösterebilir. Bulgulardan hareketle, dindarlığın, bireyin mutlu

olmasında, özsaygı ve özgüveninin gelişmesinde, kaygılarının azalmasında katkısının olduğu söyleyebilir. Yani dini samimi ve bilinçli yaşamak bireyi nevroitik olmaktan koruyabilir. Bununla birlikte kişilik özelliklerinin, alınan din eğitimine, Allah ve din algısına göre şekillendiği ve etkilendiği de söylenebilir.

Özetle, dindarlık ile nevroitiklik ve nevroitik eğilimler arasındaki elde edilen farklı ve birbirinden zıt sonuçların tespit edilmesi her iki olgu arasındaki ilişkinin tek taraflı olmadığını göstermektedir. Bu sonuçlara göre, bireyin dindarlığı arttığı zaman nevroitik eğilimleri azalır veya dindarlarda nevroitik belirtiler görünmez gibi kesin değerlendirmeler yapmak mümkün görünmemektedir. Ayrıca dindarlık ile nevroitiklik ve nevroitik eğilimler arasındaki ilişkiyi ortaya koyan araştırmaların hem az olması hem de farklı sonuçların elde edilmesi bu alanla ilgili daha ayrıntılı çalışma yapılmasına ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Yapılacak bu çalışmalar farklı yöntem ve teknikler aracılığıyla yapılırsa daha etkin sonuçlar elde edilebilir. Buna göre dindarlık ve nevroitiklik ile ilgili nitel bir çalışmanın yapılması, konunun daha derinlemesine irdelenmesinde ve anlaşılmasında etkili olabilir.

Kaynakça | References

- Abdel-Khalek, Ahmed M. "Religiosity, subjective well-being, and neuroticism". *Mental Health, Religion & Culture* 13/1 (August 2010), 67-79. <https://doi.org/10.1080/13674670903154167>
- Acaboğa, Asiye. *Din-Mutluluk İlişkisi*. Kahramanmaraş: Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Acar, Muhammed Cevat. "Öz Güven ile Dindarlık Arasındaki İlişki: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma". *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/14 (Aralık 2019), 64-78. <https://doi.org/10.34085/buifd.611302>
- Akdoğan, Tuba. *Kişilik ve Dindarlık Arası İlişkide Hayat Memnuniyetinin Aracı Rolünün İncelenmesi*. Ordu: Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Alan Lewis, Christopher vd. "Religiosity and Happiness: No Evidence for an Association Among Undergraduates". *Personality and Individual Differences* 22/1 (Ocak 1997), 119-121. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(97\)88910-6](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(97)88910-6)
- Allport, W. G. *Birey ve dini*. Çev. Bilal Sambur. İstanbul: İnsan Yayınları, 2004.
- Argyle, Michael - Beit-Hallahmi, Benjamin. *The Social Psychology of Religion*. London and New York: Routledge and Kegan Paul, 1975.
- Aşkan, Beste Nevin. *Psikotik Bozukluğu Olan Çocuğa Sahip Ebeveynde Gözlemlenen Depresyon, Kaygı ve Dindarlık Düzeyleri Arasındaki İlişki*. Samsun: Ondokuzmayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Aydemir, Rüveyda Efdal. *Dindarlık ve Mutluluk İlişkisi (İlk Yetişkinlik Dönemi)*. Samsun: Ondokuzmayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.
- Aynacı, Büşra. *Aile Danışmanlığı Merkezine Başvuran Kişilerin kaygı Düzeyleri ile Dindarlık Durumlarının İlişkisi*. İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Ayten, Ali. "Kimlik ve Din: İngiltere'deki Türk Gençleri Üzerine Bir Araştırma". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/20 (Haziran 2012), 101-119.
- Balcı, Fatma. *Psikolojik ve Özel İyi Olma Hali ile Dini İnançlar Arasındaki Üzerine Bir İnceleme*. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011.
- Baynal, Fatma. "Mutluluk Kavramının Felsefi, Psikolojik ve Dini Açından İncelenmesi". *Darulfunun İlahiyat* 31/ 2 (Aralık 2020), 247-274. <https://doi.org/10.26650/di.2020.31.2.0012>
- Baynal, Fatma. "Yetişkinlerde Dindarlık ve Ruh Sağlığı İlişkisinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi* 4 /1, (Şubat 2015), 206-231. <https://doi.org/10.15869/itobiad.96269>
- Bilekli, İlgün. *Zihinsel Bulaşma, Dindarlık, Kendini Affetme, Suçluluk ve Düşünce Eylem Kaynaşmasının Obsesif Kompulsif Bozukluk Semptomlarıyla İlişkisinin İncelenmesi: Üniversite Öğrencilerinde Deneysel Bir Çalışma*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Bilici, Mustafa - Çakmak, Aişe Hümeysra. "Yetişkinlerdeki Dindarlık, Ahlaki Olgunluk ile Ölüm Kaygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". *Çekmece İZÜ Sosyal Bilimler Dergisi* 9/19 (Ocak 2022), 1-12.
- Borgna, Eugenio. *Ruhun Yalnızlığı*. Çev. Meryem Mine Çilingiroğlu. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 5. Basım, 2013.
- Çalık, Muammer - Mustafa Sözbilir. "Parameters of Content Analysis". *Education and Science* 39/174 (Haziran 2014), 33-38. <http://dx.doi.org/10.15390/EB.2014.3412>
- Çetin, hakan. *Üniversite Mezunu Yetişkin Bireylerin Dini Tutum Düzeyleri ile Suçluluk-Utanç Duygularının Karşılaştırılması*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Çetin, Özer. *Rollo May psikolojisinde Din ve Kişilik*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2019.
- Dağlı, Emel Nuriye. *Yaşlılarda Ölüm Kaygısı ve Dindarlık*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010.
- Demaria, Thomas - Kassinove, Howard. "Predicting Guilt from Irrational Beliefs, Religious Affiliation and Religiosity". *Journal of Rational-Emotive & Cognitive-Behavior Therapy* 6/4 (1988), 259-272. <https://doi.org/10.1007/BF01061292>
- Ekmekçi, Serkan. *Benlik saygısı ve Dindarlık ilişkisi: Denizli Örneği*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Emre, Yılmaz. "Kuran Kursları, Dindarlık ve Benlik Saygısı". *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 5/9 (Eylül 2018), 147-166.
- Eysenck, Hans Jürgen Wilson Glenn. *Kişiliğinizi Tanym*. Çev. Erol Erduran. İstanbul: Remzi Kitapevi, 3. Basım, 1998.
- Francis, Leslie J. - Jackson, Chris J. "Eysenck's Dimensional Model of Personality and Religion: Are Religious People More Neurotic?". *Mental Health, Religion & Culture* 6/1 (Mart 2003), 87-100. <https://doi.org/10.1080/1367467031000086279>
- Freud, Sigmund. *Nevroz, Psikoz ve Sapkınlık*. Çev. Aylin Beşiryan. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1996.
- Freud, Sigmund. *Totem ve tabu*. Çev. Niyazi Berkes. İstanbul: Remzi kitapevi, 1971.
- Gartner, John. "Religious Commitment, Mental Health, and Prosocial Behavior: A Review of the Empirical Literature". *Religion and the*

- Clinical Practice of Psychology*. ed. Edward P. Shafranske. Washington: American Psychological Association, 1996.
- Gencer, Nevzat. "Ruh Sağlığı ve Din: Genel Değerlendirme". *Ruh Sağlığı ve Din*. ed. Nevzat Gencer vd. Kars: Ertem Kafkas Yayınları, 2022.
- Gencer, Nevzat – Cengil, Muammer. "Hastalıkla Baş Etmede İbadet ve Duanın Rolü". *Birey, Toplum ve Din*. ed. Gencer Nevzat - Muammer Cengil. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2021.
- Geçtan, Engin. *Psikanaliz ve Sonrası*. İstanbul: Metis Yayınları, 16. Basım, 2017.
- Gezenler, Ayşegül. *Orta Yetişkinlik Dönemi Dindarlık ve Mutluluk İlişkisi*. Samsun: Ondokuzmayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Glock, Charles Y. "Dindarlığın Boyutları Üzerine". Çev. M. Emin Köktaş. *Din Sosyoloji*. Derleyen Yasin Aktay - M. Emin Köktaş. 252-274. Ankara: Vadi Yayınları, 2. Basım 1998.
- Göka, Erol - Beyazyüz, Murat. *Geçimsizler: Kişilikleri Tanıma ve Geçinmeyi Kolaylaştırma Kitabı*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2011.
- Günay, Ünver vd. (ed.). *Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi*. Adana: Karahan Kitabevi, 2006.
- Güney, Salih. *Davranış Bilimleri ve Yönetim Psikolojisi Terimler Sözlüğü*. Ankara: Ocak Yayınları, 1998.
- Gürses, İbrahim. *Dindarlık ve Kişilik*. Bursa: Emin Yayınları, 2. Basım, 2017.
- Gürsu, Orhan - Önce Özokudan, Fatmana Semiha. "Ergenlerde Dindarlık, Narsizm ve Özgüven". *Türk Akademik Araştırmalar Dergisi* 4/4 (Aralık 2019), 439-454. <https://doi.org/10.30622/tarr.648729>
- Gürsu, Orhan. "Ergenlik Dönemi Dindarlığı ile Ruh Sağlığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 34/34 (Aralık 2015), 49-75.
- Hills, Peter vd. "Primary Personality Trait Correlates of Religious Practice and Orientation". *Personality and Individual Differences* 36/1 (Ocak 2004), 61-73. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(03\)00051-5](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(03)00051-5)
- Hocaoğlu, Çiçek. "Farklı Bir Hipokondriyazis: Bir Vaka Sunumu". *Journal of Mood Disorders* 5/1 (Nisan 2015), 36-39. 10.5455/jmood.20141119012438
- Hoffmann, John P. "Declining Religious Authority? Confidence in the Leaders of Religious Organizations, 1973-2010". *Review of Religious Research* 55/1 (Mart 2013), 1-25. <https://doi.org/10.1007/s13644-012-0090-1>
- Horney, Karen. *Çağımızın Nevrotik Kişiliği*. Çev. Başak Kıcırcı, İstanbul: Sel Yayıncılık, 6. Basım, 2019.
- Horney, Karen. *Ruhsal çatışmalarımız*. Çev. Şelçuk Budak, Ankara: Feryal Matbaası, 1991.
- Hökekleli, Hayati. *Din psikolojisine Giriş*. İstanbul: DEM Yayınları, 6. Basım, 2017.
- Jasarevic, Armin. *Bosnalı Gençlerde Din ve Mutluluk İlişkisi Üzerine Bir Araştırma*. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans tezi, 2014.
- Jung, Carl Gustav. *Modern man in Search of a Soul*. London: Mariner Books, 1933.
- Kalgı, Mehmet Emin - Kayıklık, Hasan. "Dindarlık ile Kişilik İlişkisi Üzerine Bir Saha Araştırması (Siverek Örneği)". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)* 20/2 (25 Aralık 2020), 552-569. <https://doi.org/10.30627/cuilah.721696>
- Kalgı, Mehmet Emin. *Dindarlık ve Kişilik (Ergenler Üzerine Bir Araştırma)*. Ankara: İksad Yayınevi, 2021.
- Kansu, Merve. *Benlik Saygısı ile Benlik Tutumu Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi*. İstanbul: Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Karlı, Necmi. "Beş Faktörlü Kişilik Yapısı ve Dindarlık". *Dindarlık Kişilik ve Ruh Sağlığı*. ed. Nevzat Gencer - Muammer Cengil. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2020.
- Karlı, Necmi. "Gençlerde Özsaygı - Dindarlık ilişkisi". *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 4/6 (Haziran 2017), 16-46.
- Karlı, Necmi. "Gençlerde Sınava Kaygısı, Dindarlık ve Dua ilişkisi". *Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/13 (Bahar 2019), 190-219. <https://doi.org/10.33931/abuifd.526366>
- Karlı, Necmi. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinde İşsizlik Kaygısı ve Dindarlık". *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/20 (Temmuz 2021), 220-249.
- Kartopu, Saffet - Başkonuş, Leyla. "Ergen Suçluluğu ve Dindarlık Lise Örneklemini Üzerinde Bir Araştırma" *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/16 (Temmuz 2019), 185-217.
- Kartopu, Saffet vd. "Üniversite Öğrencilerinin Dindarlık Eğilimlerine Göre Suçluluk Düzeylerinin İncelenmesi: Gümüşhane Üniversitesi Örneği". 1. Uluslar Arası Sosyal Bilimler Sempozyumu 13-14-15 Ekim 2016. Derleyen Erol Asiltürk. 1/1765-1786. Elazığ: Asos Yayınları, 2016.
- Kavurkacı, Esmâ Zennure. *Dini Takıntı ve Dindarlık İlişkisinde Düşünce Eylem Kaynaşması, Suçluluk Duygusu ve Kaygının Rolü*. İstanbul: İbn Haldun Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Kınter, Nurten. *Benlik Saygısı ve Dindarlık İlişkisi*. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2008.
- Kızılgöçer, Muhammed - Vural, M. Enes. "Kişilik Özellikleri ve Dindarlık İlişkisi Üzerine Ampirik Bir Araştırma (güneysu Örneği)". 1. Güneysu Sempozyumu Güneysu'da Dini-Sosyal-Kültürel ve Sanatsal Hayat. ed. Salih Sabri Yavuz - Ümit Erkan. 259-27. Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Yayınları, 2017.

- Kocaçoban, Şerife. *İbadetler, Dini Ritüeller ve Öznel Mutluluk Arasındaki İlişki*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Koç, Bozkurt. “Dinsel Bir Yaklaşımla Obsesif Kompulsif Kişilik Bozukluğu”. *EKEV Akademi Dergisi* 6/10 (Kış 2002), 129-144.
- Koç, Mustafa. “Dindarlık ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişki: Yetişkinler Üzerine Ampirik Bir Araştırma”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18/1 (Ocak 2009), 473-493.
- Koenig, H. G.- Larson, D. B., “Religion and mental health: evidence for an association”. *International Review of Psychiatry* 13/2 (2001), 67-78. <https://doi.org/10.1080/09540260124661>
- Konukçu, Hüseyin. *Dindarlık ve kaygı ilişkisi (Sinop E Tipi Kapalı Cezaevi Örneği)*. Samsun: Ondokuzmayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans tezi, 2016.
- Köftegöl, Özlem. *Yetişkin Bireylerde Ölüm Kaygısı ve Dindarlık*. Çanakkale: Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Köktaş, Mehmet Emin. “Türkiye’de Sosyal Bilimler ve Din Olgusu”. *İslam ve Modernleşme: 2. Kutlu Doğum İlmi Toplantısı*. 2/253-258. İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi Yayınları, 1997.
- Köse, Ali - Ayten, Ali. *Din Psikolojisi*. İstanbul: Timaş Yayınları, 7. Basım, 2017.
- Kötehe, Gülsu. *Religious Orientation and Personality*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans tezi, 1999.
- Kula, Tahsin - Erden, Müslime. “Varoluşsal Kaygı ve Din”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 17/2 (2017), 21-41.
- Kurnaz, Mahmut. *İlk Yetişkinlerde Dini Yönelim-Mutluluk İlişkisi*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- May, Rollo. *The Springs of Creative Living: A study of Human Nature and God*. New York: Abington Cokesbury Press, 1940.
- Mehmedoğlu, Ali Ulvi. *Kişilik ve Din*. İstanbul: DEM Yayınları, 2004.
- Nosheen Iffat, Zohra - Erum, Irshad. “Religiosity and Anxiety Disorder in Peshawar”. *FWU Journal of Social Sciences* 6/1 (2012), 57-64.
- Ok, Üzeyir. “James Bissett Pratt’ın Din psikolojisi Adlı Makalesinin Çevirisi ve Bir Değerlendirme”. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (Eylül 1996). 267-278.
- Öztürk, Ahmet Zeynel. *İlköğretim öğrencilerinde (4., 5., 6., 7. Ve 8. Sınıflar) Dindarlık ile Kaygı Arasındaki İlişki*. Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Öztürk, Latif vd. “Lisans Öğrencilerinin Mutluluk ve Dindarlık ilişkisi: Kırıkkale Üniversitesi Örneği”. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi* 8/1 (İlkbahar 2017), 23-39. <http://hdl.handle.net/11616/8096>
- Pfeifer, Samuel - Waely, Ursula. “Anxiety, Depression, and Religiosity—a Controlled Clinical Study”. *Mental Health, Religion & Culture* 2/1 (Mayıs 1999), 35-45. <https://doi.org/10.1080/13674679908406330>
- Sahraian, Ali vd. “Association Between Religiosity and Happiness Among a Group of Muslim Undergraduate Students”. *Journal of Religion and Health* 52/2 (Haziran 2013), 450-453. <https://doi.org/10.1007/s10943-011-9484-6>
- Salsman, John M. - Carlson, Charles R. “Religious Orientation, Mature Faith, and Psychological Distress: Elements of Positive and Negative Associations”. *Journal for the Scientific Study of Religion* 44/2 (Haziran 2005), 201-209. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5906.2005.00276.x>
- Sander, William. “Religion, Religiosity and Happiness”. *Review of Religious Research* 59/2 (Haziran 2017), 251-262. <https://doi.org/10.1007/s13644-017-0285-6>
- Sevindik, Durmuş. *Orta Yaş Dönemi Bireylerde Dindarlık-Mutluluk İlişkisi: Denizli Örneği*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Shiah, Yung-Jong vd. “Religion and Health: Anxiety, Religiosity, Meaning of Life and Mental Health”. *Journal of Religion and Health* 54/1 (01 Şubat 2015), 35-45. <https://doi.org/10.1007/s10943-013-9781-3>
- Sönmez, Fatih. “Düşük Benlik Saygısı Sağlıklı İlişkiyi Öldürür”. (Temmuz 2015). [https://www.tavsiyedyorum.com. \(25.05.2020\)](https://www.tavsiyedyorum.com. (25.05.2020)).
- Söylev, Ömer Faruk. “Obsesif Kompulsif Bozukluk ve Din”. *Dindarlık Kişilik ve Ruh Sağlığı*. ed. Nevzat Gencer - Muammer Cengil. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2020.
- Şahin, Adem. “Ergenlerde Dindarlık-Benlik Saygısı İlişkisi”. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19/19 (Ağustos 2005), 187-197.
- Şentepe, Ayşe - Güven, Metin. “Kişilik Özellikleri ve Dindarlık ilişkisi Üzerine Ampirik Bir Araştırma”. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (SAUIFD)* 17/31 (Ağustos 2015), 27-44. <https://doi.org/10.17335/sakaifd.219893>
- Taş, Nurten. *Tıp ve İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinde Batıl İnanç, Dindarlık ve Mutluluk İlişkisi*. Çanakkale: Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans tezi, 2019.
- Taylor, Andrew - MacDonald, Douglas A. “Religion and the Five Factor Model of Personality: An Exploratory Investigation Using a Canadian University Sample”. *Personality and Individual Differences* 27/6 (Aralık 1999), 1243-1259. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(99\)00068-9](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(99)00068-9)

- Tokat, Okan. *Orta Öğretim Öğrencilerinde Kaygı ve Dindarlık İlişkisinin İncelenmesi (Denizli Örneği)*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012.
- Topuz, İlhan. "Dindarlık Tipolojileri ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişki: Yetişkinler Üzerine Bir Araştırma". *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 30 (Aralık 2013), 139-154.
- Turan, Yahya. *Kişilik ve Din*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017.
- Uyaver, Ayşe. *Obsesif Kompulsif Bozukluk Tanısı Konmuş Hastalarda Dini Tutum ve Davranışlar ile Hastalık Semptomları Arasındaki İlişki*. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010.
- Uysal, Veysel - Turan, Yahya. "Üniversite Öğrencilerinde Sürekli Kaygı, Dindarlık ve Saldırganlık Eğilimleri Arasındaki İlişkiler". *Bilimname* 2019/40 (Aralık 2019), 67-104. <https://doi.org/10.28949/bilimname.577468>
- Uysal, Veysel. *Geleneksellik-Çağdaşlık Bağlamında Türkiye'de Dindarlık ve Kadın*. İstanbul: Dem Yayınları, 2006.
- Uysal, Veysel. *Türkiye'de Dindarlık ve Kadın*. İstanbul: DEM Yayınları, 2006.
- Vergote, Antoine. *Din, İnanç ve İnançsızlık*. Çev. Veysel Uysal. İstanbul: İ.F.A.V. Yayınları, 1999.
- Yağcı, Hanife Yıldız. *Saplantılı Dini Davranışlar*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Yağız, Nida. *Kişilik Özellikleri ve Dindarlık İlişkisi Üzerine Bir Araştırma (Erzurum İli Örneği)*. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Yapıcı, Asım - Kayıklık, Hasan. "Ruh Sağlığı Bağlamında Dindarlığın Öz Saygı ve Kaygı ile İlişkisi: Çukurova Üniversitesi Örneği". *Değerler Eğitimi Dergisi* 3/9 (2005), 177-206.
- Yapıcı, Asım. *Ruh Sağlığı ve Din*. Adana: Karahan Kitapevi, 2. Basım, 2013.
- Yıldız, Murat - Çapar, Betül. "Ortaöğretim Öğrencilerinde Benlik Saygısı ile Dindarlık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 10/1 (2010), 103-131.
- Yıldız, Murat. *Dini Hayat ile Ölüm Kaygısı Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1998.
- Yılmaz, Emre. *Kur'an Kursları'nda Öğrenim Gören Yetişkin Bayanlarda Benlik Saygısı ve Dindarlık İlişkisi Üzerine Bir Araştırma (Bilecik Örneği)*. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017.
- Yorulmaz, Elçin - Dirik, Gülay. "Sağlık Kaygısı ile İlişkili Faktörler: Sağlık Kaygısında Bağlanmanın Rolü Var mıdır?". *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 20/3 (Kasım 2018), 443-459. <https://doi.org/10.16953/deusosbil.347861>
- Yorulmaz, Özlem. "Relationship Between Religiosity and Happiness in Turkey: Are Religious People Happier?" *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 6/1 (2016), 801-818. 10.18074/cnuibf.430
- Yüksel, Büşra Nur. "Bağımlı Kişilik Yapısı ile Dindarlık Eğilimleri Arasındaki İlişki Üzerine Nicel Bir Araştırma: Düzce Üniversitesi Örneği", *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* 2/3 (2019), 9-26.
- Yüksel, Büşra Nur. "Dini Yönelim Biçimleri ile Dini İçerikli Obsesyon Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: İlahiyat Fakültesi Örneği". *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 52 (Aralık 2019), 217-239. <https://doi.org/10.29288/ilted.559043>.